Herrn Professor Dr. W. Dittenberger
etc. etc.
μικρὸν ἐξόχου τιμῆς δεῖγμα
ὁ γράψας.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΛΥΚΟΣΟΥΡΑΣ

ΥΠΟ

Β. ΛΕΟΝΑΡΔΟΥ Δ. Φ.

ΕΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΕΠΙΓΡΑΦΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

(Πρακτικὰ Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας 1896).

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΤΟΥ ΕΝ ΛΥΚΟΣΟΥΡΑ

ΙΕΡΟΥ ΤΗΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ

(Πίν. 1-4) (1).

Τῆς Λυκοσούρας ἡ θέσις μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος διετέλει ἄγνωστος. Ὁ Gell (2) ἔτι μνημονεύει μὲν πλησίον τοῦ χωρίου ('Α)στάλα an ancient city, καὶ μάρμαρα, ἐκεῖθεν προερχόμενα, ἐν νεοδμήτῳ λευκῷ πύργῳ τοῦ χωρίου Δεληχασάνη ἐνεκτισμένα (τὸ Ἀκακήσιον τίθησιν ἐν μονήρει λόφῳ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Δεληχασάνη εἰς Λυκόσουραν ὁδοῦ), τὴν θρυλουμένην ὅμως ὡς πρεσβυτάτην τῶν πόλεων ἀναζητεῖ ἢ ἐπὶ τοῦ remarkable peak called «Sourias [Ὡρηᾶς, Ὀβρηᾶς; κλπ.] To Kastro» (2[α]), ἢ σχεδὸν ἐπὶ τῆς κορυφῆς Διαφόρτι.

Πρῶτος ὁ Dodwell (3) εἰς τὴν παρὰ τὸ χωρίον Ἀστάλα ἀκρόπολιν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ καὶ πέριξ ἐρείπια, ἅτινα ἐκ τῆς ἐν τῇ ἀκροπόλει Ἐκκλησίας ὠνομάζοντο Ἅγιος Γεώργιος, ἀποδοὺς τὸ προσῆκον ὄνομα περιέγραψε μετ' ἀκριβείας τὰ μέχρι ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐν Λυκοσούρᾳ περισῳζόμενα ἀρχαῖα λείψανα.

Ἐν Ἁγ. Γεωργίου ἐρειπίοις τίθησι καὶ ὁ Müller (4) τὸ Ἱε-

(1) Ἕνεκα βραδύτητος περὶ τὴν ἐκτύπωσιν τῶν διαγραμμάτων ἡ παροῦσα δὲν ἐδημοσιεύθη ἐν τοῖς προηγουμένοις «Πρακτικοῖς».

(2) *W. Gell* Itineray of the Morea (London 1817) σελ. 101.

(2[α]) Πρβ. καὶ *Gell* Narrative of a journey in the Morea (1823) σελ. 125· ἔτι *Gell* τὰ ἐν γερμαν. μεταφρ. Probestücke von Städtemauern des alten Griech. (München κλπ.) 1831, σελ 27 ἑξ. πίν XI. Περὶ τῶν ὀνομάτων πρβ. *Ross* κατωτ. σημ. 9 (Reiserouten I, σελ. 86, σημ. 42).

(3) *Dodwell* Classical and topographical tour through Greece, II (London 1819) σελ. 394-96. Ὅρα καὶ ἐν ταῖς ὕστερον (1834) ἐκδοθείσαις Views and Descriptions εἰκόνα ἀριθ. 1, παριστᾶσαν ἄποψιν ἐκ νότου.

(4) *K. O. Müller* Dorier[1]. 2. Abth. (Breslau 1824) σελ. 447.

ρὸν τῆς Δεσποίνης (4α), (τὸ Ἀκακήσιον παρὰ τὸ Δεληχασάνη).

Ὁ Leake (5) ἀποδεχόμενος τὴν τοῦ Dodwell γνώμην περὶ τῆς Λυκοσούρας ὡς αὐτόθι κειμένης «nearly in the position which I have stated», καὶ πεποιθότως ὑποστηρίζων, ὅτι ἐν τοῖς παρὰ τὴν ἐκεῖ Ἀκρόπολιν κεῖται τὸ Ἱερὸν τῆς Δεσποίνης, συνίστησι νὰ ἐνεργηθῶσιν ἀνασκαφαί.

Ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου πάντες συμφωνοῦσι περὶ τῆς θέσεως. Ἐν τῇ Expédition de Morée (6) παρέχεται πρὸς τῇ περιγραφῇ καὶ τοπογραφικὸς χάρτης τῆς ἀκροπόλεως καὶ τῶν πέριξ, κακῶς ὅμως ἐν αὐτῷ, ὡς ἤδη ὁ Ross (7) παρετήρησεν, Ἅγιος Γεώργιος ὀνομάζεται τὸ ἐπὶ τοῦ πρὸς Ἀνατολὰς λόφου ἐκκλησίδιον τοῦ Ἁγίου Ἠλίου. Αὐτόθι (σελ. 40) ἀναφέρεται καὶ ἑτέρα Ἐκκλησία, μεταξὺ τοῦ Πλατανιστῶνος ποταμοῦ καὶ τοῦ ὄρους κειμένη (ἴσως ὁ νῦν Ἅγ. Νικόλαος).

Ὡσαύτως ὁ Puillon-Boblaye (8) ποιεῖται πρὸς τοῖς ἄλλοις λόγον περὶ τοῦ τείχους ὡς ἐκ λίθων λογάδων (πρβ. καθόλου Παυσαν. II 34, 10, VII 22, 5, X 5, 4 καὶ 36, 8· Θουκυδ. IV 31 λογάδην) πεποιημένου μᾶλλον ἢ Κυκλωπείου.

Ὁ Ross (9) δὲν ἀμφιβάλλει περὶ τῆς ἐνταῦθα θέσεως τῆς Λυκοσούρας καὶ τοῦ τῆς Δεσποίνης Ἱεροῦ, ἀναφέρει δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸ πρὸς Ν. τοῦ Πλατανιστῶνος ἐπίμηκες ἐξ ὀγκολίθων κτίριον (τότε ἢ καὶ ἀρχῆθεν δεξαμενὴν) καὶ τὴν ἐπὶ τῆς νοτίας

(4α) Εἰρήσθω ὡς ἐκ περισσοῦ ὅτι ἡ Δέσποινα ἦν, ὡς γνωστόν, θυγάτηρ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Δήμητρος· ἡ Δημήτηρ μετεμορφώθη εἰς θήλειαν ἵππον, ἵνα ἀποφύγῃ τὴν ἐρωτικὴν δίωξιν τοῦ Ποσειδῶνος, ἀλλὰ μάτην, ἅτε τοῦ Ποσειδῶνος ἐννοήσαντος τὴν ἀπάτην καὶ ἄρρενι ἵππῳ εἰκασθέντος (Παυσαν. VIII, 25, 5. 42, 1 ἑξ. κλπ.).

(5) *Leake* Travels in the Morea, II (1830) σελ. 308 καὶ 312. Πρβ. *Leake* Peloponnesiaca (1846) σελ. 244.

(6) Expédition scientifique de Morée, II (1833) σελ. 40-41, πίν. 35, II. Πρβ. ὅμως *Bory de Saint-Vincent* Relation (de l'Expéd. scient.) tom. I 1836, σελ. 397, 400, ἀλλὰ καὶ 398.

(7) *Ross* κατωτ. σημ. 9 (Reiserouten I, σελ. 87).

(8) *Puillon-Boblaye* Recherches géographiques sur les ruines de la Morée (Paris 1835) σελ. 162-63.

(9) *Ross* Reisen und Reiserouten durch Griechenland, I (Berlin 1841) σελ. 85-88· πρβ. *Ross* Reisen des Königs Otto und der Königin Amalia (Halle 1848) I σελ. 217.

τοῦ λόφου πλευρᾶς δεξαμενήν, ὅπου καὶ χρῖσμα εἶδεν ἐπὶ τοῦ τοίχου· ὡσαύτως ἀναγράφει καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως βυζαντιακοὺς ἢ φραγκικοὺς τοίχους.

Μετὰ τούτους ὁ E. Curtius (10) ὡσαύτως διὰ μακρῶν περιγράφει τὰ κατὰ Λυκόσουραν καὶ Δέσποιναν παρέχων καὶ τοπογραφικὸν πίνακα (Taf. IV, 2) ἐκ τῆς Expédition (ἀνωτ. σημ. 6) ἐν ἐλάσσονι κλίμακι μετενηνεγμένον.

Τέλος ὁ Bursian ἰδὼν τῷ 1854 τὴν Λυκόσουραν, δυσὶ μὲν ἔτεσιν ὕστερον (11) τὰ τῶν τειχῶν πραγματευόμενος ἀποδίδωσιν αὐτὰ εἰς Λυκιακὴν καταγωγήν, ἔπειτα δὲ ἐν τῇ «Γεωγραφίᾳ τῆς Ἑλλάδος» (12) μνημονεύει τά τε ἐν τῇ ἀκροπόλει, ὅπου καὶ ἀνθέμιόν τι ἀναφέρει (13), καὶ τὰ πέριξ περιλειπόμενα ἐρείπια, ἐν οἷς καὶ κατηρειμμένην Ἐκκλησίαν [πιθανῶς τὸν νῦν παρὰ τὴν Στοὰν Ἅγιον Ἀθανάσιον, ὃν ὅρα ἐν ἡμετέρῳ διαγράμματι (14) πίν. 1].

Καὶ ἡ μὲν Λυκόσουρα κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἦν ἤδη παραδεδεγμένον ὅτι ἔκειτο ἐν τοῖς ἡμίσειαν ὥραν πρὸς Α. τοῦ Ἀστάλα σῳζομένοις ἐρειπίοις, ἡ μὲν ἀκρόπολις ἐπὶ τοῦ «κάστρου τοῦ Ἁγ. Γεωργίου», τὰ δὲ λοιπὰ παρὰ τὸ φρούριον τοῦτο καὶ τὰς Ἐκκλησίας Ἅγ. Ἀθανάσιον, Ἅγ. Ἠλίαν, Ἅγ. Νικόλαον. Ποῦ ὅμως ἀκριβῶς ἔκειτο ὁ Ναὸς τῆς Δεσποίνης καὶ τὰ λοιπὰ οἰκο-

(10) *E. Curtius* Peloponnesos I (1851) σελ. 295-8 καὶ σελ. 337 σημ. 10.

(11) *Bursian* ἐν Jahrbüch. für Philologie τόμ. 74ᵠ (1856), σελ. 428-29.

(12) *Bursian* Geographie von Griechenland, II σελ. 237-40.

(13) Ἐν χωρίῳ Ἀστάλα ὑπὲρ τὴν νοτίαν εἴσοδον τῆς Ἐκκλησίας ὑπάρχει νῦν πρὸς δωρικοῖς γείσοις ἐνεκτισμένον μαρμάρινον ἀκρωτήριον (ἀνθέμιον· πρβ. Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1896 σελ. 224, σημ. 1. Περὶ ἑτέρων δύο ἀκρωτηρίων ὅρα κατωτ. ἐν τοῖς περὶ τοῦ Ναοῦ τῆς Δεσποίνης). Εἰ ἐν Geographie II σελ. 237 ἐννοεῖται τοιοῦτον ἀνθέμιον, ἐκτὸς τῆς παρούσης κείσθω ζητήσεως.

(14) Τὰ ἐν τέλει τῶν Πρακτικῶν τούτων προσαπτόμενα διαγράμματα (πίν. 1-4) ἐξεπονήθησαν μετὰ πάσης ἐπιμελοῦς φιλοτιμίας καὶ δυνατῆς ἀκριβείας ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κ. Ἀλεξάνδρου Λυκάκη, μεταβάντος τῷ 1895 ἐντολῇ τῆς Ἑταιρείας εἰς Λυκόσουραν. Ἐλλείποντος ταχυμετρικοῦ ἐργαλείου ἐν τῇ Ἑταιρείᾳ, δὲν ἐξεπονήθη ἅμα καὶ τοπογραφικὸν διάγραμμα εὐρύτερον· τοῦτο, ὡς καὶ σχεδιογραφήματα τῶν καθ' ἕκαστα ἀρχιτεκτονικῶν κλπ. εὑρημάτων, δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ, ὅταν ἐπαναληφθῇ καὶ συμπληρωθῇ καὶ τῶν λοιπῶν τόπων ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα.

δομήματα ἕκαστον, πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ 1889 ἐτύγχανεν ἄδηλον.

Ἐν Ὀλυμπίᾳ διατελῶν Ἔφορος τῷ 1889 ἔλαβον ὑπουργικὴν ἐντολήν, ἐκδοθεῖσαν κατὰ πρότασιν τοῦ Γεν. Ἐφόρου, νὰ ἐξερευνήσω δημοσίᾳ δαπάνῃ διὰ σκαφικῶν ἐργασιῶν τὴν περιοχὴν τῆς ἀρχαίας Λυκοσούρας. Ὅθεν μεταβὰς ἐκεῖσε ἐποιησάμην ἔναρξιν τῶν ἀνασκαφῶν τῇ 26ῃ Ἰουνίου 1889, καὶ δὴ τῇ πρώτῃ ταύτῃ ἡμέρᾳ ἀνεύρηκα τὸν Ναὸν τῆς Δεσποίνης. Κεῖται δὲ οὗτος ἐπὶ τοῦ στενοῦ καὶ ἐπιμήκους ἐπιπέδου, ὅπερ 'ς τὰ μάρμαρα καλούμενον ἐκτείνεται ἀπὸ Δ. πρὸς Α. ἐπὶ τῆς βορείου κλιτύος τοῦ ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως πρὸς Α. φερομένου βραχίονος, τοῦ Τερζῆ ὀνομαζομένου (πρβ. διάγραμμα ἐν Expédition ἢ παρὰ Curtius ἀνωτ. σημ. 6 καὶ 10).

Εἰς τὴν τοῦ τόπου τούτου σκαφικὴν ἔρευναν ὡρμήθην ἰδίᾳ ἐκ τῶν εἰδήσεων, ἃς παρὰ τῶν Ἀσταλαίων καὶ ἄλλων χωρικῶν ἔλαβον, καὶ ἐκ τῶν μαρμαρίνων ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων, ἅτινα ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἀστάλα εἶδον ἐνεκτισμένα (πρβ. ἀνωτ. σημ. 13). Τὰ μαρμάρινα ταῦτα λείψανα ἐκ πρώτης ὄψεως δέν μοι ἐνέπνευσαν ἀρίστας ἐλπίδας, περιελθὼν ὅμως πρὸς τῷ τόπῳ τῆς προελεύσεως αὐτῶν καὶ πάντα τὰ πέριξ ἐπελαβόμην τῆς ἐκεῖθεν ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν. Προστεθήτω ὅτι ἠκρωτηριασμένη ἐπιγραφὴ ἱεροῦ Νόμου ἀρχομένη διὰ τῆς λέξεως Δεσποίνας ἐπεδείχθη μοι πρὸ τῆς ἀνασκαφῆς, εὑρεθεῖσα ἐν ἀγρῷ Παναγ. Ζέρβα ἐν θέσει «'ς τὰ Σελά», περ. 15′ ὥρ. πρὸς Ν. τοῦ Τερζῆ κειμένῃ. — Οἱ δύο λάκκοι, οὓς ὀρύξας συνέδεσα εἶτα διὰ τάφρου, συνέπεσον ἐπὶ τοῦ μεγάλου βάθρου τοῦ Ναοῦ καὶ δὴ ἐπὶ τοῦ βορείου καὶ νοτίου μέρους αὐτοῦ. Τῇ πρώτῃ τῆς ἐργασίας ἡμέρᾳ εὑρέθησαν αὐτόθι μαρμάρινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη δωρικοῦ ρυθμοῦ, γεῖσα μετὰ σταγόνων παρεμφερῆ τοῖς ἐν Ἀστάλᾳ, τμήματα τυμπάνου κλπ. Σπουδαιότατον δὲ τῆς ἡμέρας εὕρημα ἦν τεμάχιον πηλίνης κεραμίδος, ἐφ' οὗ ἐσῴζοντο λείψανα γραμμάτων **σποι**, ἅπερ εὐθὺς τότε ἀπέδωκα εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἐκεῖ λατρευομένης θεᾶς Δεσποίνης. Ἡ εἰκασία μου ἐβεβαιώθη ὑπὸ ἄλλων κατόπιν εὑρεθέντων τεμαχίων.

Ἐν τῷ διαγράμματι ἀριθ. 1 τὸ σχῆμα τοῦ εἰρημένου ἐπιπέ-

δου ὁρίζεται ἐπαρκῶς διὰ τῶν σῳζομένων λειψάνων. Πρὸς Β. τοῦ περιβόλου τὸ ἔδαφος κλίνει ἀποτόμως παρὰ τὴν Στοὰν καὶ τὸν Ναόν. Πρὸς Νότον δὲ ὁρίζεται τὸ ἐπίπεδον ὑπὸ τοῦ βορείου χείλους τοῦ Τερζῆ, ὅπερ διήκει ἀποκρήμνως μὲν διακοπτόμενον ἄνωθεν τοῦ Ναοῦ καὶ τῆς ἀντηρίδος, ὁμαλώτερον δὲ χωροῦν πρὸς τοὺς πρὸς Ν. τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου τάφους. Ἐνταῦθα δὲ πρὸς Ν. καὶ Α. τούτων ἦν καὶ ἡ εἴσοδος ἡ πρὸς τὸν Ναὸν μεταξὺ τῆς Στοᾶς καὶ τῶν βωμῶν ἄγουσα. Τὸ πρὸς Δ. τοῦ Ναοῦ ἔδαφος βαίνει ἐπικλινῶς πρὸς βορρᾶν, στενούμενον οὐχὶ πάνυ ἠρέμα, καθ᾽ ἃ δηλοῖ καὶ τὸ πρὸς τὴν ράχιν Τερζῆ λοξῶς ἀνιὸν δυσμικὸν ἥμισυ τοῦ τοίχου τοῦ περιβόλου.

Ὁ οὕτω ὁριζόμενος χῶρος δὲν ἦτο βεβαίως πρόσφορος πρὸς ἵδρυσιν πολλῶν καὶ εὐμεγέθων οἰκοδομημάτων. Καὶ ἂν μὲν ἐν παλαιοτέροις χρόνοις ἐπῆλθεν ἐν τῷ Ναῷ φυσικόν τι ἀτύχημα προκαλέσαν τὴν τοῦ οἰκοδομήματος τούτου ἐπισκευήν, περὶ ἧς ποιεῖται μνείαν ἡ ἐπὶ τῆς νοτίας αὐτοῦ παραστάδος ἐγκεχαραγμένη ἐπιγραφή, ἣν ἐξέδωκα ἐν Ἐφημ.. Ἀρχαιολ. 1896 (σελ. 217 ἑξ.), δὲν βεβαιοῦται. Ὅτι δὲ ἡ ἀντηρὶς δὲν ἐδυνήθη νὰ προλάβῃ πᾶσαν ἐκ καταπτώσεως πετρῶν καὶ χωμάτων ζημίαν (μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου, ἐφ᾽ οὗ τὸ Ἱερὸν καὶ τὰ ἀγάλματα καλῶς διεσῴζοντο), τοῦτο πρόκειται πιθανὸν τῷ θεωμένῳ. Τοὐναντίον δ᾽ ἴσως μάλιστα· ἡ γὰρ ἀντηρὶς διὰ τῆς ἀναλόγως μεγάλης κλίσεως ὑποσκάψασα σχεδὸν τὰ πλευρὰ τοῦ λοφίσκου κατέστησεν αὐτὰ ἀσθενέστερα. Οὕτω δὲ ὕστερον, δεινοῦ τινος ἐμπεσόντος χειμῶνος, μέγας χώματος ὄγκος ἄνωθεν καταπεσὼν συμπαρέσυρε πιθανῶς καὶ μέρη τῶν τυχὸν ἐπὶ τῆς ὡσαύτως στενῆς κορυφῆς τοῦ Τερζῆ περισῳζομένων ἔτι τότε ἀρχαίων λειψάνων· διότι λείψανά τινα εὑρέθησαν ἐπὶ τῆς ἐνταῦθα κλιτύος, οὐ τῷ Ναῷ ἀνήκοντα, ἀλλ᾽ ἑτέροις ὑψοῦ, ὡς εἰκάσαι, κειμένοις κτιρίοις, ὧν ἄλλως καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς κορυφῆς δυσμικώτερον ἱκανὰ ἀπεκαλύφθησαν ἐρείπια, περὶ ὧν βραχέα τινὰ μνημονεύομεν ἐν τέλει. Ὅτι δὲ τοιαύτη τις ἐγένετο κατάπτωσις, ἥπερ ἴσως ἐπηκολούθησε κατόπιν ἐν νεωτέροις χρόνοις ἑτέρα ἐπίχωσις, φαίνεται ἀποχρώντως τῷ τὰ ποικίλα ὁρῶντι στρώματα τοῦ ἐπὶ τῆς ἀντηρίδος καταπεσόντος χώματος· τὸ μὲν γὰρ

εὐθὺς σχεδὸν ἐπὶ τῶν ἀναβαθμῶν τῆς ἀντηρίδος στρῶμα παρίσταται πάντη στερεόν, δυνάμενον σχεδὸν νὰ παραπλανήσῃ τὸν ἀνασκάπτοντα ὥστε νὰ ἐκλάβῃ αὐτὸ ὡς παρθένον. Ἐπὶ τούτου δὲ τοῦ στρώματος ἕπεται ἄλλο χαλίκων καὶ λίθων, μεθ' ὃ ὕπερθεν μελάντερον χῶμα μετὰ τεμαχίων κεράμων καὶ ἄλλων τέχνης λειψάνων, τέλος δ' ἀνωτάτω τὸ κοινὸν τῶν νεωτέρων χρόνων χῶμα, ἐν ᾧ πάλιν οὐδὲν σχεδὸν ἀρχαῖον λείψανον διεκρίνετο, ἅτε ἴσως ἤδη τῶν ἐπὶ κορυφῆς ἐρειπίων μεταξὺ ἐκλελοιπότων (15).

Μετὰ πάροδον χρόνου ἀπὸ τῆς πρώτης καταπτώσεως, ἐπικεχωσμένων ἤδη τῶν ἀναβαθμῶν τῆς ἀντηρίδος, κατεσκευάσθη ἐπὶ τούτων πήλινον ὑδραγωγεῖον, ἐκ τοῦ Τερζῆ κατιὸν πρὸς Ἀνατολὰς (ἡ φορὰ αὐτοῦ, ὅσον ἔγνωσται, δηλοῦται ἐν τῷ διαγράμματι πίν. 1 διὰ λοξῆς ἡμιστίκτου γραμμῆς ἐπὶ τῆς ἀντηρίδος).

Ἡ κατάπτωσις χώματος ἐκ τοῦ Τερζῆ ἐξικνεῖτο μέχρι καὶ τῆς ἀνατολικῆς αὐτοῦ ἄκρας, καθ' ἃ ἰδίᾳ ἐφάνη ἐν τῇ κατὰ τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον τῆς Στοᾶς ἀνασκαφῇ. Προστεθήτω ἐνταῦθα ὅτι κατὰ τὸ μέσον που τοῦ ἐπιπέδου τὸ ἔδαφος ἔκειτο πιθανῶς ταπεινότερον, ἢ τὸ χῶμα ἦν ἧττον στερεόν, δι' ὃ καὶ ἐδέησε νὰ κατασκευασθῶσιν ἀρχῆθεν αὐτόθι μείζονες τῶν λοιπῶν αἱ ἀντηρίδες τοῦ τοίχου β τῆς Στοᾶς (ὅρα διάγραμμα ἀριθ. 1 παρὰ τὴν ἀνατ. πλευρὰν τοῦ μουσείου καὶ ἀνατολικώτερον). Ὡσαύτως κατὰ τὰ δυσμικὰ τῆς Στοᾶς μέρη καὶ ἐπέκεινα τὸ ἔδαφος ἔβαινε βαθμηδὸν πρὸς Β. ἐπικλινέστερον, ἐξ οὗ καὶ κατ' ἀνάγκην ἐσκάφησαν πάλαι βαθύτερον τὰ θεμέλια τοῦ μικροῦ τῆς Στοᾶς δωματίου (πίν. 1, ω)· τοῦτο παρατηρεῖται καὶ ἐν τῷ θεμελίῳ τοῦ δυσμικοῦ τοίχου τοῦ Ναοῦ (ὅρα διάγραμμα πίν. 3, Α).

Ταῖς φυσικαῖς ταύταις ἢ τοιαύταις αἰτίαις καὶ τῷ χρόνῳ ἐφάμιλλοι ἐγένοντο περὶ τὴν καταστροφὴν τῶν μνημείων τὸ μὲν ἡ ἀνέγερσις τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου καὶ ἡ ὄρυξις τάφων, τὸ δὲ κά-

(15) Παρεμφερὴς τῶν στρωμάτων σύστασις παρετηρήθη καὶ ἐπὶ τοῦ πρὸς Β. τοῦ περιβόλου ὑποκειμένου ἀγροῦ τοῦ ἱερέως Ἰω. Μαγλάρα, γενομένης σκαφικῆς ἀποπείρας. Τὸ πάχος τῶν στρωμάτων ποικίλλει ἀπὸ 0.40—1.80, καὶ δὴ ἀντικρὺ μὲν τοῦ Ναοῦ τυγχάνει ὂν βραχύτερον ἕνεκα τῆς τούτου ἐπιπροσθήσεως, δυσμικώτερον δὲ διὰ τὴν ἔλλειψιν τοῦ κωλύματος παχύτερον.

μινός τις παρὰ τὴν ἀντηρίδα. Καὶ οἱ μὲν τοῖχοι τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου σύγκεινται κατὰ μέγα μέρος ἐκ λίθων ἐξειργασμένων τῶν πέριξ ἀρχαίων κτιρίων, οἱ δὲ τάφοι, καθ' ἃ καὶ ἐν τῷ διαγράμματι δηλοῦται, καταλαμβάνουσιν ἅπαν τὸ (μέχρι τοῦ Μουσείου) ἀνατολικὸν ἥμισυ τῆς Στοᾶς, ἡ δὲ κάμινος ὕπερθεν τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τῆς ἀντηρίδος κατασκευασθεῖσα κατέστρεψε πάντως τὰ προχειρότερα τῶν τοῦ Ναοῦ μαρμάρων· τῆς καμίνου διεκρίνοντο τελευταῖον μᾶλλον ὁρατὰ τὰ ἴχνη (διαμέτρ. περ. 2μέτρ.), πολλὰ δὲ λείψανα μαρμάρων εὑρέθησαν δεινῶς διὰ τὴν τοῦ πυρὸς καὶ τῆς ὑγρασίας ἴσως βλάβην κατατριβόμενα.

Διὰ τῆς ἀνασκαφικῆς ἐρεύνης τοῦ 1889, διαρκεσάσης μετὰ διαλειμμάτων τὸ πλεῖστον τοῦ δευτέρου ἑξαμήνου (ἐν Λυκοσούρᾳ διέτριψα διαρκῶς μέχρι τῆς 2ας Ἰανουαρίου 1890) ἀπεκάλυψα ἐν ἰδιωτικοῖς ἀγροῖς ἅπαντα σχεδὸν τὸν Ναὸν καί τινα μέρη τῶν θεμελίων τῆς Στοᾶς, ἔτι δὲ μεταξὺ ὀγκολίθων ἐκ τοῦ κρηπιδώματος τοῦ Τερζῆ πεπτωκότων ἀνεφάνησαν τὰ ἄνω μέρη λίθων, οἵτινες, ὡς διὰ τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ 1895 ἀπεδείχθη, ἦσαν οἱ βωμοί. Τῷ δὲ 1895 συνεπλήρωσα δαπάνῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Ναοῦ καὶ τῆς Στοᾶς μετὰ τοῦ δωματίου ω, ἀνεῦρον δὲ καὶ τοὺς βωμούς. Ἔτι δὲ ἐγένετο ἔρευνα ἐπὶ τῶν δυσμικῶν τόπων τοῦ Τερζῆ, ὅπου καὶ ἀπεκαλύφθησαν ἱκανὰ λείψανα δωματίων καὶ ἄλλα οἰκοδομικὰ ἐρείπια.

Οὕτως ἡ τοῦ Παυσανίου περιγραφὴ τῶν ἐν τῷ Ἱερῷ (παραλειπομένων διὰ τὸ ἀτελὲς ἔτι τῆς ἐρεύνης τῶν ἄνωθεν τοῦ Ναοῦ εὑρημένων) συμφωνεῖ πληρέστατα τοῖς διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἀποκαλυφθεῖσιν ἐρειπίοις: τῷ εἰς τὸ Ἱερὸν εἰσιόντι δεξιὰ μὲν κεῖται ἡ Στοά, προχωροῦντι δὲ πρὸς τὸν Ναὸν πρόκεινται τρεῖς βωμοί.

Α' Ναὸς Δεσποίνης.

Περὶ τῆς ἀνασκαφῆς καὶ τῶν εὑρημάτων οὐκ ὀλίγα ἤδη ἐγράφησαν (16), ὅθεν οὐ πολλῶν δεῖ λόγων περί τινων ἐνταῦθα.

(16) *Καββαδίας* Δελτ. Ἀρχ. 1889 καὶ 1890 καὶ Fouilles de Lycosoura, li-

῾Ο ναὸς βλέπων σχεδὸν ἀκριβῶς πρὸς ἀνατολὰς εἶχε μαρμάρινον τὸ ἀνατολικὸν πρόσωπον καὶ τὸ τῆς δυσμικῆς προσόψεως ἀέτωμα. Τὸ βόρειον τρίτον τοῦ οἰκοδομήματος ἕνεκα τῆς ἀνωτέρω περιγραφείσης θέσεως ὑπέστη μείζονα φθοράν, ἐξέκειτο δὲ καὶ ῥᾷον ἔπειτα ταῖς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ζημίαις (16α). ᾿Εν τῷ διαγράμματι τῆς τοῦ Ναοῦ κατόψεως (πίν. 2) φαίνεται εὐκρινῶς τὸ μέγεθος τῆς καταστροφῆς· σχεδὸν μὲν γὰρ πάντες οἱ ὁριζοντίως κείμενοι λίθοι τῆς τοὺς ὀρθοστάτας ἐπιστεφούσης ζώνης τοῦ βορείου τοίχου, πλεῖσται δὲ τῶν πλακῶν τοῦ δαπέδου τοῦ προνάου ἀπεκομίσθησαν ἢ κατεστράφησαν, πολὺ δὲ τοῦ ἐν τῷ σηκῷ ψηφωτοῦ ἠφάνισται, μετεκινήθησαν δὲ καὶ οἱ ἐναπολειφθέντες ὀρθοστάται τοῦ μεγάλου βάθρου. ᾿Αγαθῇ ὅμως τύχῃ τὰ ἐναπομένοντα ἐρείπια καὶ τὰ ἀνευρημένα ἀρχιτεκτονικὰ μέρη ἐπιτρέπουσι τὴν ἀναπαράστασιν σύμπαντος σχεδὸν τοῦ οἰκοδομήματος.

῾Ο ναὸς διαιρούμενος διὰ τοίχου εἰς πρόναον καὶ σηκὸν εἶχε μῆκος μέν, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν κατὰ τὴν εἴσοδον εἰθισμένων ἀναβαθμῶν, μέτρ. 21.35 (ἄνευ τῆς 0.21 πλατ. εὐ-

vraison I 1893. *Dörpfeld* ἐν Mitth. des athen. Inst. 1890 σελ. 230 καὶ 1893 σ. 219-21. *Normand* Ami des monuments, tom. VI 1892 Nο 31 σ. 150-64 μετὰ δύο πινάκων. *Conze* ἐν Arch. Anzeiger 1893 σ. 125. *Collignon* ἐν Bull. de la Soc. des Antiquaires 1894 σ. 71 καὶ Histoire de la sculpture grecque II (1897) σελ. 626-30. *Overbeck* Gesch. der griech. Plastik[4] II σελ. 485 ἑξ. *Robert* ἐν Hermes 1894 σελ. 429-35. *Bérard* Origine des cultes arcadiens 1894 σελ. 4, 109. *Sal. Reinach* ἐν Revue archéol. 1890 ἑξ., 1893 II σ. 259, 1894 II σ. 88, 1895 II σ. 338 καὶ ἐν Gazette des beaux arts 1894 I σ. 229-33. *Th. Reinach* ἐν Revue des Étud. gr. 1889 ἑξ. *Haussoullier* αὐτ. 1889 σ. 423. *Diehl* αὐτ. 1894 σ. 232-33. *Waldstein* ἐν Athenaeum 1890. I σ 377. *E. Gardner* ἐν Journ. of Hell. stud. 1890 σ. 213-4, 1891 σ. 390-1 καὶ ἐν Athen. 1889 II σ 713, 1890 II σ. 783. *Σ. Λάμπρος* αὐτ. 1895 II σ. 169. *Cook* ἐν Journ. of Hell. stud 1894 σ. 90. *Milchhöfer* ἐν Berl. philol. Wochenschrift 1895 σελ. 948-51. *Sittl* Archäologie der Kunst (*Iw. v. Müller* Handbuch der kl. Altert. VI) 1895 σελ. 110. Americ. Journ. of Archaeol. 1889 ἑξ. Berl. ph. Wochenschr. 1889 σ. 1610-11, 1896 σ. 769. Arch. Anzeiger 1896 σ. 73. Athenaeum 1889 II σ. 234 καὶ 425, 1890 I σ. 840 κλπ. Περὶ Δαμοφῶντος τοῦ τῶν ἀγαλμάτων τεχνίτου πρβ. καὶ (πρὸ τῶν ἀνασκαφῶν) *Brunn* Gesch. der griech. Künstler[2] Stuttgart 1889, I σ. 202 ἑξ. κλπ.

(16α) ῾Η κατὰ τὸ βόρειον μέρος ἐπίχωσις ἦν βραχυτέρα τῆς πρὸς νότον, ἐξικνουμένης εἰς ὕψος 4 μέτρων καὶ πλέον.

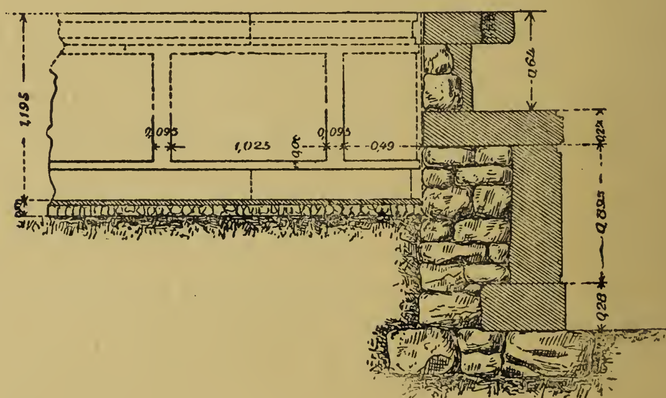
θυντηρίας), πλάτος δὲ ἐπὶ μὲν τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς μέτρ. 11.15, ἤτοι περ. τὸ $^1/_2$ τοῦ μήκους, ἐπὶ δὲ τοῦ προσώπου, προστιθεμένου καὶ τοῦ τῶν ἀναβαθμῶν πλάτους, 12.31. Τὴν κυρίαν εἴσοδον ἔχει ἐξ Ἀνατολῶν, ὑπάρχει δὲ καὶ μικρὰ ἔξοδος κατὰ τὸ μέσον που τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ σηκοῦ (πρβ. Παυσ. VIII 37, 7;). Οἱ ἐπὶ τῆς εὐθυντηρίας τρεῖς ἀναβαθμοὶ (ἐγχωρίου τιτανολίθου) ἔχουσιν ὕψος μὲν ἐκ τῶν κάτω 0.30, 0.24, 0.228, πλάτος δὲ 0.32 καὶ 0.275· τούτων οἱ δύο ἀνώτεροί εἰσιν ἐνεγλυμμένοι τὰ κάτω εἰς δύο μικρὰς ταινίας ὕψ. 0.04 καὶ 0.045 (πίν. 3).

Τὰ θεμέλια καὶ τὰ κάτω μέρη τῶν τοίχων τοῦ Ναοῦ, ἔτι δὲ τὸ δάπεδον τοῦ προνάου καὶ τὸ μέγα βάθρον τοῦ σηκοῦ σύγκεινται ἐκ τιτανολίθων ἐγχωρίων χρώματος ὑποφαίου μετὰ στρωμάτων ἢ φλεβῶν ἐνιαχοῦ ὑπερύθρων (πρβ. σηκοπροδόμιον οὐδόν, παραστάδας νοτίου θυρώματος, τὰ ἔνδον τοῦ μεγάλου βάθρου ἐν μέρει), τὰ δὲ ἄνωθεν τῆς ἐπὶ τῶν ὀρθοστατῶν ἐπικειμένης λιθίνης ζώνης μέρη τῶν τοίχων ἀπετελοῦντο ἐκ παχειῶν μεγάλων πηλίνων πλίνθων, ἀτελῶς ὠπτημένων. Μαρμάρου δὲ ἦν λευκοῦ (τῶν Δολιανῶν) τὸ πρόσωπον, ἤτοι οἱ ἓξ κίονες καὶ αἱ παραστάδες μετὰ τοῦ θριγκοῦ, καὶ τὸ ἀέτωμα τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς μετὰ τῶν προσκειμένων ὑδρορροῶν.

Σύστημα οἰκοδομίας ἐπικρατεῖ ἐν γένει τὸ ἰσοδομικὸν μετά τινων ἀνωμαλιῶν ἐν τοῖς θεμελίοις καὶ τῇ ἑτέρᾳ τῶν τοίχων ἐπιφανείᾳ. Ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τῶν τριῶν ἐξωτερικῶν τοίχων τοῦ ναοῦ συνίσταται ἐκ τριῶν δόμων μεγάλων ὀρθογωνίων πλίνθων ἐγχωρίου λίθου, τοῦ μὲν κάτω καὶ ἄνω δόμου ὁριζοντίως, τοῦ δὲ μεταξὺ καθέτως τεταγμένων. Καὶ ὁ μὲν κάτω, ἁπλοῦς ὢν τὸ σχῆμα καὶ ἀκόσμητος κεῖται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ὁ κάτω τῆς εἰσόδου ἀναβαθμὸς ἐπιπέδου, ἔχει δὲ τὸ αὐτὸ ὕψος θεωρούμενος ὡς συνέχεια τοῦ ἀναβαθμοῦ τούτου. Ὁ δὲ μέσος δόμος σύγκειται ἐκ καθέτως παρ' ἀλλήλους (κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν ἥμισυ τῶν τοίχων) τεταγμένων ὀρθοστατῶν, ὧν ἕκαστος φέρει κατὰ τὰ 3 ἢ καὶ τὰ 4 χείλη ἐνεγλυμμένην ταινίαν ὡς πλαίσιον, οὕτω δὲ παρέχεται ὄψις τοῦ γερμανιστὶ «Spiegel» καλουμένου (17).

(17) Πίν. 3. Ἐν τῇ διατάξει τῶν κατόπτρων παρατηρεῖται σύστημά τι ἐν γένει·

Ὁ δὲ τούτους ἐπιστέφων δόμος ἀποτελεῖται ἐκ πλατέων ὁριζοντίως, ὡς εἴρηται, κειμένων λίθων, ὧν ἕκαστος κατέχει ἅπαν τὸ πάχος τοῦ τοίχου, φέρει δὲ κατὰ τὴν ὁρατὴν (στενὴν) ἐπιφάνειαν παρεμφερῆ τοῖς εἰρημένοις πλαίσια πλὴν ὅτι ἡ ἄνω ἐγγλυφὴ αὐτῶν εἶνε ὑπόκοιλος(18). Ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τῶν τοίχων τοῦ προδόμου ἐστὶν ὁμοίως κατεσκευασμένη (οἱ δόμοι αὐτοῦ κεῖνται ἐπὶ ἐδάφους ὑψηλοτέρου κατὰ τὸ ὕψος τῶν τῆς εἰσόδου ἀναβαθμῶν). Τοῦ δὲ σηκοῦ ἡ ἐσωτερικὴ τῶν τοίχων ἐπιφάνεια συγκειμένη τὰ κάτω ἐξ ἐλασσόνων λίθων ποικίλου μεγέθους (πίν. 3, Α) ἐπήλειπτο δι' ἐπιχρίσματος(19), ὅπερ, καθ' ἃ ἐκ λειψάνων κατὰ χώραν κειμένων παρετήρησα ἐπὶ τῆς δυσμικῆς ἐπιφανείας τοῦ σῳζομένου ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ, διῄρητο εἰς τετράγωνα πλαίσια, (ὕψ. κάτω ταινίας 0.06), κατὰ τὸ περὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ ναοῦ κτλ. εἰρημένον σχῆμα, ὧδέ πως:

(*Δυσμ. ὄψις μέρους τοῦ Α. τοίχου τοῦ σηκοῦ μετὰ τομῆς τοῦ Ν. τοίχου*).

[(17)] ἡ ἐγγλυφὴ ὑπάρχει κατὰ τὸ ἄνω, κατὰ τὸ κάτω καὶ κατὰ τὸ ἀριστερὸν συνήθως χεῖλος ἑκάστου ὀρθοστάτου· εἰς συμπλήρωσιν τῶν τετραγώνων οἱ ἄκροι συνήθως λίθοι φέρουσι πλήρη (κατὰ τὰ 4 χείλη) περιγλυφήν. Προστεθήτω ἐνταῦθα ὅτι οἱ πρὸς τῇ νοτίᾳ μαρμαρίνῃ παραστάδι δύο τελευταῖοι ὀρθοστάται τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ ναοῦ καταλειφθέντες ὑπὸ τοῦ λιθουργοῦ ἡμίεργοι φέρουσιν ἔξεχον καὶ ἀλέαντον τὸ πλεῖστον τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας (πρб. *πρόσεργον*, *ἄπεργον*).

(18) Ἐνταῦθα ἡ κάθετος ταινία ἔγλυπται ἐν γένει κατὰ τὸ δεξιὸν χεῖλος ἑκάστου λίθου (πρб. ἀνωτ. σημ. 17).

(19) Τοῦ ἐπιχρίσματος ἐφαίνοντο, ἂν μὴ σφάλλωμαι, ἔστιν ὅπου ὡσεὶ δύο στρώματα ἐπὶ τοῦ νοτίου τοίχου, ἦν δὲ τοῦτο παχύτατον.

Τὸ ἐπίχρισμα τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ δυσμικοῦ τοίχου, ὡς πεδίον τῶν ἐπὶ τοῦ μεγάλου βάθρου ἀγαλμάτων, ἣν καθ' ἃ ἐκ πολλῶν αὐτόθι πεπτωκότων τεμαχίων εἰκάζω, ἐρυθρῷ κεχρωσμένον. Τεμάχια ἐρυθροῦ καὶ λευκοῦ χρίσματος εὑρέθησαν καὶ παρὰ τὸ νότιον θύρωμα τοῦ σηκοῦ.

Οἱ λίθοι τῆς τοὺς ὀρθοστάτας ἐπιστεφούσης ζώνης συνεδέοντο τοῖς μὲν ὀρθοστάταις δι' ἁπλῶν γόμφων, ἀλλήλοις δὲ διὰ συνδέσμων ἐκ σιδηροῦ ἐλάσματος, σχήματος τοιοῦδε ⊓. Ἑνὸς εὑρεθέντος τοιούτου συνδέσμου μῆκος τοῦ μὲν σώματος εἶνε 0.185, ἑκατέρου δὲ μικροῦ σκέλους 0.023, πλάτ. 0.018, πάχ. 0.007· καὶ ἁρμόττει μὲν οὗτος ἐπὶ τοῦ δυσμικοῦ ζεύγους τῶν τόρμων τῆς ἐκ νότου 2ας καὶ 3ης πλίνθου, ἤτοι λίθου, τοῦ δυσμικοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ, ἄδηλον ὅμως ποῦ ἀκριβῶς εὑρέθη, δύναται δὲ νὰ ἀνήκῃ καὶ ἄλλοις τοῦ ναοῦ λίθοις.

Τὰ ἄνωθεν τῆς μνημονευθείσης λιθίνης ζώνης μέρη τῶν τοίχων συνίσταντο, ὡς εἴρηται, ἐκ μεγάλων πηλίνων πλίνθων πάχους μὲν 0.08, μεγέθους δὲ διττοῦ, τῶν μὲν περ. □ 0.38, τῶν δὲ κατὰ τὸ 1/2 ἐλασσόνων (περ. 0.38×0.18)(20). Πρὸς ἀκεραίοις εὑρέθησαν πολλὰ πολλαχοῦ τεμάχια ἢ λείψανα πλίνθων εἰς κόνιν ἐν μέρει ἐξ ὑγρασίας ἴσως διαλελυμένων. Αἱ πλίνθοι συνεδέοντο, ὡς φαίνεται, ἀλλήλαις δι' ἀσβέστου· ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ δυσμικοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ παρετήρησα τεμάχια ἀσβεστώματος κεκολλημένα (ἐπὶ τῆς λιθίνης ζώνης), ἐν δὲ τῷ προνάῳ μεταξύ που τοῦ βάθρου Ἁδριανοῦ (Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1896, σελ. 104, ἀριθ. 4) καὶ τῆς εἰς τὸν σηκὸν ἀγούσης θύρας εὑρέθη πλίνθος ὡς ἀσβέστῳ ἐπαληλιμμένη.

Τῆς στέγης εὑρέθησαν πολλὰ τεμάχια κεράμων, ὧν οὐκ ὀλίγα φέρουσι λείψανα τῆς λέξεως Δεσποίνας.

Οἱ κίονες τῆς προστάσεως (διαμ. κάτω 0.81) ἔχουσιν 20 ραβδώσεις, ὧν ἑκάστη ἔχει χορδὴν μὲν περ. 0.12, βέλος δὲ 0.03. Μεταξόνιον διάστημα τῶν μὲν γωνιαίων κιόνων ἀπὸ τῶν παρακειμένων 1.90, τῶν δὲ λοιπῶν 2.13. Τῶν κιόνων τούτων ἵσταν-

(20) Μία εἶχε μῆκ. 0.40×0.30 (πάχ. 0.09), ἄλλη 0.40×0.21.

ται νῦν κατὰ χώραν τὰ κάτω τῶν δύο νοτίων, ἤτοι τοῦ μὲν γωνιαίου οἱ δύο κάτω σπόνδυλοι (ὕψ. τοῦ κατωτάτου 0.918, τοῦ δὲ ἐπὶ τούτου 0.86), τοῦ δὲ παρ' αὐτὸν ὁ κατώτατος σπόνδυλος (ὕψ. 0.92)· τῶν ἄλλων τεσσάρων κιόνων οὐδὲν σῴζεται κατὰ χώραν. Εὑρέθησαν πεπτωκότες καὶ τρεῖς ἄλλοι σπόνδυλοι, ὧν δύο μὲν ἔμπροσθεν τοῦ ναοῦ, εἷς δὲ ἐν Ἁγ. Ἀθανασίῳ (χορδὴ ραβδώσεως, 0.115), πάντες δὲ οἱ λοιποὶ κατεστράφησαν, ὡς φαίνεται· ἑνὸς τεμαχίου τὰ δύο τεκτονικὰ σήματα ἐδημοσίευσα ἐν Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1896, σελ. 234, ἀριθ. 25. Κιονόκρανα εὑρέθησαν τρία βεβλαμμένα, ὕψ. 0.384 (ὕψ. πλίνθου 0.145, ὕψ. ἐχίνου 0.108)· περὶ τὸ ἄνω χεῖλος τῶν καθέτων ἐπιφανειῶν τῆς πλίνθου φαίνεται ὡσεὶ ἐξοχή τις μικρά· ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας ἐν μέσῳ τόρμος τετράγωνος (0.10), ἑκατέρωθεν δ' αὐτοῦ ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς (διαμέτρου) τορμίσκος (0.04).

Αἱ παραστάδες ἦσαν ὡσαύτως, ὡς εἴρηται, λευκοῦ μαρμάρου. Ἐπὶ τῆς νοτίας παραστάδος ὑπῆρχεν ἐγκεκολαμμένη ἡ ἐν Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1896 σελ. 217 ἑξ. ἐκδεδομένη ἐπιγραφή· τῆς παραστάδος ταύτης ὁ κάτω λίθος κεῖται ἔτι κατὰ χώραν, εὑρέθη δὲ αὐτόθι πεπτωκὸς καὶ τὸ ἐπίκρανον φέρον δύο μὲν πλήρεις ὀκταφύλλους ρόδακας ἀναγλύπτους (διαμ. 0.15) ἐπὶ τῆς προσθίας ἤτοι ἀνατολικῆς, ἥμισυ δὲ ρόδακος ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἤτοι νοτίας ἐπιφανείας.

Τὸ ἐπιστύλιον συνέκειτο ἐκ διπλῆς σειρᾶς καθέτως κειμένων πλινθίδων· τούτων ἀνευρέθη μία μόνη, σχεδὸν ἀκέραιος, ἀνήκουσα ἐπὶ τοῦ νοτίου γωνιαίου κίονος καὶ τῆς ἀντιστοίχου παραστάδος· εὑρέθη πεπτωκυῖα κάτωθεν τοῦ οἰκείου τόπου. Ὕψος ἔχει 0.54, πλάτος σωζ. 2.44, πάχ. 0.405 (ἤτοι τὸ $^1/_2$ τοῦ κίονος)· ἡ δεξιὰ αὐτῆς ἐπιφάνεια εἶνε λοξῶς πρὸς τὰ ἔσω τετμημένη, ἵνα συνδέηται μετὰ τῆς ἀναλόγως τετμημένης ἀριστερᾶς ἐπιφανείας τοῦ παρακειμένου τμήματος τοῦ προσώπου.

Τοῦ διαζώματος εὑρέθησαν κατὰ τὸ πρόσωπον τοῦ ναοῦ 5 τμήματα (ὕψ. 0.75, πάχ. 0.28-0.34), ἐν οἷς ἓν γωνιαῖον. Πλάτος τριγλύφου περ. 0.42 (ἑκάστης ἐγγλυφῆς πλάτ. 0.08, βάθ. 0.038), πλάτ. μετόπης περ. 0.605. Αἱ γραμμαὶ τῶν τριγλύφων εἰσὶν ἐν γένει εὐθεῖαι· οἱ τόρμοι ἁπλοῖ ὡς οἱ ἐπὶ τῆς

λιθίνης τῶν τοίχων ζώνης, ὑπάρχει ὅμως καὶ τραπεζιοειδὴς ἐπὶ τοῦ ὄπισθεν μέρους τῆς ἄνω ἐπιφανείας τριγλύφου.

Γείσου εὑρέθησαν πολλὰ τμήματα ἔκ τε τοῦ προσώπου καὶ τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς, τὰ μὲν μετὰ σταγόνων, τὰ δὲ ἄνευ σταγόνων. Τὰ γωνιαῖα ἔφερον ἐπὶ τῆς γωνίας τῆς κάτω ἐπιφανείας ἀνάγλυπτον ἀνθέμιον ἑπτὰ ἀναπτυσσομένων (δηλ. τριῶν ἑκατέρωθεν ἀποκλινόντων) φύλλων μετὰ κάλυκος καὶ στρεπτοῦ μίσχου. Αἱ σταγόνες εἰσὶν ἁπλαῖ, ἔχουσαι διάμ. 0.05, ὕψ. 0.015.

Ἡ μαρμαρίνη στεφάνη ἔφερεν ἀνάγλυπτα ἀνθέμια μετὰ συγκλινόντων ἐναλλὰξ καὶ ἀποκλινόντων φύλλων. Τὰ μαρμάρινα λεοντόκρανα, ὡς ἐκ τῶν διασωθέντων εἰκάζεται, δὲν ἦσαν δοκιμωτάτης τέχνης· τὸ αὐτὸ ἴσως ῥητέον καὶ περὶ ἄλλων μαρμαρίνων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν. Αἱ μακραὶ πλευραὶ εἶχον κατὰ τὸ πλεῖστον (τὸ ὑπόλοιπον) πηλίνην τὴν στεφάνην.

Ἀκρωτήρια εὑρέθησαν τρία, ἓν μὲν ἔμπροσθεν τοῦ ναοῦ κατὰ τὸ μέσον (31), ἓν δὲ κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦ Ναοῦ (1 $^1/_2$ μέτρ. ἔξωθεν αὐτῆς). Τὸ τρίτον κεῖται ἐν χωρίῳ Ἀστάλα ὑπὲρ τὴν εἴσοδον τῆς Ἐκκλησίας ἐνεκτισμένον.

Τυμπάνων τμήματα καὶ τεμάχια εὑρέθησαν 4, ἐν οἷς ἓν τοῦ μέσου μετὰ μονογραφήματος 2-3 τεκτονικῶν στοιχείων.

α΄. Πρόδομος. Τὸ δάπεδον τοῦ προδόμου ἐπέστρωται διὰ τεσσάρων ἐξ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς σειρῶν μεγάλων πλακῶν ἐγχωρίου, ὡς εἴρηται, τιτανολίθου· κάτωθεν αὐτῶν εὕρηνται μόνον μικροὶ λίθοι ὅσον πρὸς ἰσοπέδωσιν ἀναγκαῖοι. Ἐν τῷ ἐμβαδῷ τοῦ προδόμου αἱ στεναὶ πλευραὶ ἔχουσι λόγον πρὸς τὰς μακρὰς ὡς περ. 1 : 2. Κατὰ τὸ νότιον μέρος τοῦ προνάου (ὅρα πίν. 2) κεῖνται βάσεις τινὲς ἀγαλμάτων (τὰς οἰκείας ἐπιγραφὰς ἐξέδωκα ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι τοῦ 1895 καὶ 1896), βεβαίως δὲ ἀνάλογα ἔργα ἀναθηματικὰ ὑπῆρχον καὶ κατὰ τὴν ἀντίστοιχον (βόρειον) πλευράν, ἧς νῦν οὐδ' αἱ πλάκες σῴζονται. Καὶ ἀριστερόθεν μὲν τῆς εἰς τὸν σηκὸν εἰσόδου κεῖται κατὰ χώραν τὸ βάθρον Ἀδριανοῦ σ ρ (Ἐφ. Ἀρχ. 1896 σελ. 104 ἀριθ. 4), οὗ ὁ ὄπισθεν ὀρθοστάτης ρ ἀνῆκεν εἰς τὸ βάθρον τῆς ἱερείας Ἀρι-

(21) Ἀπόκειται ἐν τῷ μουσείῳ Μεγαλοπόλεως· τὰ φύλλα τῶν δύο ἐν μέσῳ ῥοδάκων τοῦ ἀκρωτηρίου εἰσὶ τό τε σχῆμα καὶ τὸν ἀριθμὸν διάφορα ἀλλήλων.

στοῦς ('Εφ. 'Αρχ. 1896 σελ. 101), ἐν δὲ τῇ ΝΔ. γωνίᾳ ἔκειτο ἀνεστραμμένον τὸ βάθρον Λυδιάδου π ('Εφ. 'Αρχ. 1895 σελ. 263 ἑξ.(22)). Πρὸς τῷ νοτίῳ τοίχῳ κεῖνται οἱ λίθοι ξ, κ, λ, μ, ὧν ἐπειράθην νὰ ἀναπαραστήσω ἐν μέρει τὰ βάθρα· ξ='Εφ. 'Αρχ. 1896 σελ. 117, ἀριθ. 12 (πρβ. καὶ σελ. 118 ἑξ. ἀριθ. 13(23))· περὶ τῆς μαρμαρίνης βάσεως κ πρβ. αὐτ. ἀριθ. 11 σελ. 115, ὅπου καὶ περὶ μαρμαρίνου τινὸς ἐπικράνου ν, περὶ δὲ τοῦ λ ὅρα αὐτ. σελ. 241 (ἀριθ. 29)· τῆς δὲ ἐξ ἐγχωρίου λίθου βάσεως μ ἄδηλον τὸ βάθρον.

Τῶν ἄλλων εὑρημάτων τοῦ προνάου μνημονευθήτωσαν 1) ἐνεπίγραφος μαρμαρίνη στήλη Νικασίππου ('Εφημ. 'Αρχαιολ. 1896, σελ. 106, ἀριθ. 5). 2) βωμίσκος περιφερὴς κοινοῦ λίθου (ὕψ. 0.66, διαμ. 0.37 καὶ 0.43) μεθ' ὑποκοίλου ἐσχάρας φέρων ζώνην ἀνάγλυπτον περὶ τὸν λαιμόν. 3) βαθρίδιον περιφερὲς κοινοῦ λίθου (ὕψ. 0.79, διαμ. 0.42) μετὰ γεισιδίου καὶ ὁμοίου ἁπλοῦ κόσμου περὶ τὴν βάσιν. 4) ἁπλούστερον βαθρίδιον περιφερές, κοινοῦ λίθου (ὕψ. 0.70) δίχα τεθραυσμένον. 'Εν τῷ προνάῳ ὡσαύτως εὑρέθη μεταξὺ τοῦ βάθρου 'Αδριανοῦ καὶ τῆς εἰς τὸν σηκὸν εἰσόδου τὸ ἐν 'Εφημ. 'Αρχαιολ. 1896 σελ. 239 ἑξ., ἀριθ. 29, ἀναφερόμενον ἀκέφαλον ἄγαλμα, ἔτι δὲ κεφαλὴ γυναικὸς μαρμαρίνη (ὅλον ὕψ. 0.25) ἔχουσα τὴν κόμην ἔμπροσθεν μὲν κυματοειδῶς πως ἢ οὔλως ὡς ἐπὶ ὑποκειμένης στεφάνης ἀνεκτενισμένην (ὕψ. 0.09), ὄπισθεν δὲ κατὰ τὸ ἰνίον σπειροειδῶς πεπλεγμένην· τὰ δύο ταῦτα γλυπτὰ λείψανα ἀπόκεινται ἐν τῷ μουσείῳ Μεγαλοπόλεως.

'Η ἐκ τοῦ προδόμου εἰς τὸν σηκὸν εἴσοδος (πλάτ. 1.95) ἔχει οὐδὸν λίθον ὑπέρυθρον φέροντα ἔμπροσθεν κάτω κόσμον μετὰ κυματίου, ἐκ τῶν τοξοειδῶν δὲ ἰχνῶν, τῶν ἐπὶ τῶν προσκειμένων πλακῶν τοῦ προδόμου διακρινομένων, ἰδίᾳ φαίνεται ὅτι ἦν δίφυλλος πρὸς τὸν πρόδομον ἀνοιγομένη, ἕτερα δὲ δύο φύλλα ἀνεῴγοντο πρὸς τὸν σηκόν, καθ' ἃ φαίνεται ἐξ ὁμοίων ἰχνῶν παρα-

(22) 'Εκεῖ ἐν σελ. 263 ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ γράφε *0.24* ἀντὶ *0.14*.

(23) Εἰρήσθω ἐκ παρέργου ὅτι ἐκεῖ ἐν σελ. 121 στίχ. 8 ἐκ τυπωτικῆς παραδρομῆς ἐγράφη *ἔν* ἀντὶ *ἐν*.

τηρουμένων ἐπὶ τεσσάρων πλακῶν, αἵτινες κεῖνται ταπεινότερον μὲν τοῦ οὐδοῦ, ὑψηλότερον δὲ τοῦ δαπέδου τοῦ προδόμου· ἡ ἀμοιβαία χρονικὴ ἀναφορὰ τῶν δύο θυρωμάτων τυγχάνει ἄδηλος. Ἡ εἴσοδος, καθ' ἃ ἐκ πεπτωκότων λειψάνων εἰκάζεται, ἔφερε πέριξ πλαίσιον καὶ γεῖσον ὑπερύθρου λίθου.

β'. Σηκός. Τὸ δάπεδον τοῦ σηκοῦ κεῖται ὀλίγῳ ταπεινότερον τοῦ οὐδοῦ τῆς εἰσόδου (αἱ πρὸς τῷ οὐδῷ 4 πλάκες τοῦ σηκοῦ κεῖνται ὀλίγῳ ὑψηλότερον τοῦ λοιποῦ δαπέδου), διαιρεῖται δὲ διὰ διαφράγματος εἰς δύο χώρους, ὧν τὸν μὲν πρὸς ἀνατολὰς καταλαμβάνει τὸ ψηφωτόν (24), τὸν δὲ δυσμικὸν τὸ μέγα βάθρον.

Τὸ ψηφωτόν, ἐν μέρει κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ 1889 ἀναφανέν, ἀπεκάλυψα τῷ 1895. Δι' ἔλλειψιν φωτογραφικοῦ ἢ ἄλλου μέσου ἠναγκάσθην νὰ ἰχνογραφήσω κατὰ τὸ ἐνόν μοι πᾶσαν τὴν ψηφωτὴν παράστασιν (25), φοβούμενος μὴ μεταξὺ ἐπέλθῃ τις ζημία, ἐπεκάλυψα δ' εἶτα τὸ ἔδαφος πάλιν διὰ χωμάτων. Εὐτυχῶς κατὰ τὸ τέλος τοῦ αὐτοῦ θέρους (1895) ἐστάλη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας μετ' ἐμοῦ (ἐλθόντος μεταξὺ εἰς Ἀθήνας) ὁ ἀρχιτέκτων τῆς Ἑταιρείας κ. Ἀλέξανδρος Λυκάκης, ὅστις καὶ ἐξεπόνησεν ἐπὶ τόπου τὸ προσῆκον διάγραμμα, μεθ' ὃ ἐπέχωσα πάλιν τὸ ψηφωτὸν πρὸς πρόληψιν πάσης ἐνδεχομένης φθορᾶς.

Ἡ χάριν τῆς ψηφοθετήσεως γενομένη ὑπόστρωσις, ὡς ἐκ τῶν ἐξετασθέντων μερῶν εἰκάζεται, ἐτελέσθη διὰ μικρῶν λίθων (περ. 0.10) καθέτως τεταγμένων, ἐφ' ὧν στρῶμα λεπτὸν πηλοῦ μετ' ἀσβέστου καὶ ἄμμου.

Τὸ ψηφωτὸν κατέχον πλάτος μὲν 9.25, μῆκος δὲ ἐξ Α. πρὸς Δ. 7.30 (διακόπτεται μόνον ὑπὸ τῶν πρὸς τῇ εἰσόδῳ τεσσάρων λιθίνων πλακῶν), ἐξικνεῖτο μέχρι τῶν τοίχων τοῦ σηκοῦ οὕτως, ὥστε θὰ ἐκαλύπτετο ὑπὸ τοῦ χρίσματος αὐτῶν. Σύγκειται δὲ ἐκ

(24) Τῷ 1889 παρετήρησα ὡσεὶ ψηφῖδάς τινας καὶ μεταξὺ τοῦ μεγάλου βάθρου καὶ τῆς πρὸ αὐτοῦ στρώσεως τοῦ διαφράγματος· ἄδηλον ἂν ἀνῆκον εἰς ψηφωτὸν αὐτόθι κείμενον καὶ κατεστραμμένον ἢ ἄν, ὃ πιθανώτερον, προήρχοντο ἐκ τοῦ σῳζομένου μεγάλου ψηφωτοῦ.

(25) Τὰ λευκὰ λιθάρια δὲν διακρίνονται σαφῶς ἀπὸ τῶν ἑτεροχρόων· πρὸς εὐχερεστέραν διάκρισιν δύναται νὰ γίνηται ἐπὶ ἐκείνων χρῆσις γραφικῆς κιμωλίας ἵνα μᾶλλον ἐξαίρηται ἡ λευκότης.

λιθαρίων μικρῶν (0.02-0.03) ὑπερύθρου καὶ λευκοῦ χρώματος· καὶ τὸ μὲν πεδίον, ἐν ᾧ ἡ παράστασις, ἀποτελεῖται ἐκ ψηφίδων ἐρυθροῦ κοινοῦ λίθου, αἱ δὲ παριστάμεναι μορφαί, ἤγουν τὰ δύο θηρία καὶ τὰ κοσμήματα, ἐκ ψηφίδων λευκοχρόων (περὶ τῆς 1ης, 2ας καὶ 4ης ζώνης τοῦ πλαισίου πρβ. κατωτέρω) καὶ δὴ τὰ μὲν κοσμήματα ἐκ λιθαρίων τιτανολίθου, τὰ δὲ ζῷα ἐκ λιθαρίων μαρμάρου. Αἱ ἐσωτερικαὶ γραμμαὶ τοῦ ἀριστεροῦ λέοντος συνίστανται ἐκ ψηφίδων ἐρυθρῶν, ἡ δὲ χαίτη τοῦ δεξιοῦ ζῴου ἐκ ψηφίδων λευκῶν κοινοῦ λίθου, ἡ δὲ προέκτασις τοῦ προσθίου ἀριστεροῦ σκέλους τούτου εἶνε ἐρυθρά.

Μεταξὺ τῶν δύο ζῴων εἰκονίζονται λευκῷ κύκλος ὡς καρπὸς καὶ παρ' αὐτὸν φύλλον κισσοῦ μετὰ μίσχου, ὑπὲρ δὲ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν σῴζονται ἴχνη τινὰ δυσδιάκριτα· ἴσως καὶ ἐνταῦθα, ὡς ἀλλαχοῦ, ἐγένετο ἐπισκευή τις τὸ πάλαι. Τὴν ἐν μέσῳ παράστασιν ταύτην περιβάλλει τετράγωνον πλαίσιον ἐκ 5 ζωνῶν, ὧν ἡ μὲν ἐσωτερικὴ φέρει τετράγωνα, ἐναλλὰξ καὶ ἀντιστρόφως λευκὰ καὶ ἐρυθρά, ὡς πυργίσκους μετ' ἐπάλξεων, καὶ κατὰ τὰς 4 γωνίας ἀνὰ ἓν πεντάφυλλον ἀνθέμιον (σῴζονται τὰ δύο), ἡ δὲ μετ' αὐτὴν (2α) καὶ ἡ 4η ζώνη ἀποτελεῖται ἐκ ταινίας σπειροειδοῦς μαιάνδρου (ἡ διαφορὰ τῶν δύο τούτων ζωνῶν ἔγκειται ἐν τῇ θέσει τοῦ χρώματος· ἡ μὲν γὰρ 2α ἔχει τὸ ἐρυθρὸν πρὸς τὰ ἔξω, ἡ δὲ 4η πρὸς τὰ ἔσω)· μεταξὺ τῶν δύο ζωνῶν τῶν μαιάνδρων περιθέει 3η πλατυτέρα ζώνη ἐκ κλάδων καὶ κλωνῶν ἀνθούντων, ποικιλώτατα καὶ ἐν ποιᾷ τινι συμμετρίᾳ (οὐχὶ πλήρει) καμπτομένων καὶ συμπλεκομένων. Ἡ ἔξωθεν τῶν εἰρημένων (5η) ζώνη συνίσταται ἐκ λευκῶν λιθαρίων, πλὴν τῶν ἔμπροσθεν τοῦ νοτίου θυρώματος μέρους, ὅπερ φέρει ῥόμβους λευκούς, κατὰ κορυφὴν ἐφαπτομένους ἀλλήλων, μετὰ τριγώνων ἐρυθρῶν ἐν τοῖς κενοῖς. Μεταξὺ δὲ τῆς Α. πλευρᾶς τῆς 5ης τοῦ ψηφωτοῦ ζώνης καὶ τοῦ σηκοπροδομίου τοίχου ὑπῆρχον ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς εἰσόδου δύο ψηφοθετήματα συνεχόμενα μὲν πρὸς τὸ λοιπόν, ἀφοριζόμενα δὲ ἀπ' ἀλλήλων διὰ τῶν εἰρημένων τεσσάρων πλακῶν· ἐπὶ τοῦ σῳζομένου (νοτίου) παρίσταται ἐν ἐρυθρῷ πεδίῳ ζεῦγος λευκῶν εὐτέχνων ἀνθεμίων πενταφύλλων· παρόμοιον πάντως, ὡς εἰκάσαι, ἦν καὶ τὸ πρὸς βορρᾶν ἀντίστοιχον, οὗπερ οὐδὲ ἴχνος διεσώθη.

Τὸ κατεστραμμένον τοῦ ψηφωτοῦ μέρος διακρίνεται ἐν τοῖς διαγράμμασι (πίν. 1 καὶ 2), ὑπάρχουσι δὲ ἐνιαχοῦ καὶ μέρη, ἔνθα ἐγένοντο πάλαι ἐπισκευαί, οἷον ἐπὶ τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς τῆς 3ης ζώνης τοῦ πλαισίου, ἐκ μειζόνων λίθων, ἐν οἷς καὶ μέλανος χρώματος, ἀλλαχοῦ δὲ τεμάχια μικρὰ κεραμίδων ἐξήκουσιν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ψηφωτοῦ ἢ ὀλίγῳ ταπεινότερον αὐτῆς. Παρὰ τὸ νότιον τοῦ σηκοῦ θύρωμα τὰ ἐρυθρὰ λιθάριά εἰσι σκληρότερα καὶ ὀρφνότερα, ἐλάσσονα τῶν λοιπῶν· ὅτι δ' αὐτόθι ἐγένετο ἐπισκευή, δηλοῦται καὶ ἐκ τῆς τεταραγμένης εὐθυγραμμίας ἐν τῇ συνεχείᾳ τῆς ζώνης τοῦ ἐξωτερικοῦ μαιάνδρου καὶ ἐπέκεινα πρὸς νότον.

Τοῦ διαφράγματος, ὅπερ ἔκειτο μεταξὺ τοῦ ψηφωτοῦ καὶ τοῦ μεγάλου βάθρου, σῴζεται (μικρὸν τοῦ δαπέδου ὑπερέχουσα) ἡ στρῶσις, ἤτοι βάσις, συγκειμένη ἐκ στενῶν ὀρθογωνίων λίθων (πλάτ. 0.32), ἐφ' ὧν ὑπάρχουσι κατὰ τόπους τόρμοι πρὸς ἴδρυσιν, ὡς εἰκάσαι, κιγκλιδώματος ἢ θωρακείου γενομένου εἰς ἀποκώλυσιν τῆς πρὸς τὸ μέγα βάθρον προσόδου τῶν πολλῶν· μικρὸν θύρωμα ὑπῆρχε πιθανῶς κατὰ τὰ ἄκρα τοῦ διαφράγματος μᾶλλον ἢ κατὰ τὸ μέσον.

Τὸ μέγα βάθρον ἔχει σχῆμα ταυοειδές, ἤγουν ἀνάλογον τῇ θέσει τῶν ὑπὸ Παυσανίου (VIII, 37, 3) περιγραφομένων δύο ἱσταμένων καὶ δύο ἐν μέσῳ καθημένων ἀγαλμάτων, κατέχον δὲ κατὰ πλάτος ἅπαντα σχεδὸν τὸν πρὸς δυσμὰς χῶρον τοῦ σηκοῦ ἐᾷ μόνον στενὴν δίοδον ἑκατέρωθεν (περ. 0.40) καὶ ὀπίσω (0.525).

Τοῦ βάθρου τὰ ἔξω σύγκεινται ἐκ τεσσάρων ἐγχωρίου λίθου δόμων, ὧν ὁ μὲν κάτω (πλίνθος) ἦν ἁπλοῦς, ὁ δ' ἐπὶ τούτου (βάσις) ἔφερε κόσμον, ὁ δὲ 3ος συνίστατο ἐξ ὀρθοστατῶν καὶ ὁ 4ος ἀπετέλει τὸ ἐπίκρανον. Τὸ ἔνδον αὐτοῦ ἐπληροῦτο διὰ 4 σειρῶν μειζόνων λίθων, ἰσοδομικῶς τὰ πολλὰ τεταγμένων.

Ἡ θέσις τῶν 4 ἀγαλμάτων ἐπὶ τοῦ βάθρου ἐστὶν ἤδη γνωστὴ ἐκ τῆς διηκριβωμένης τοῦ Παυσανίου περιγραφῆς: τὰ ἀγάλματα τῆς Δήμητρος καὶ Δεσποίνης ἦσαν ἐν μέσῳ καθήμενα ἐπὶ θρόνου (διὰ ταῦτα καὶ ἡ ἔμπροσθεν προεξοχὴ τοῦ βάθρου), πρὸς νότον δὲ παρὰ τὴν Δήμητρα ἵστατο ἡ Ἄρτεμις, πρὸς βορρᾶν δὲ παρὰ τὴν Δέσποιναν ὁ τροφεὺς ταύτης Τιτὰν Ἄνυτος.

Τῶν ἀγαλμάτων τούτων εὑρέθησαν πλεῖστα μέρη, ἐξ ὧν φαίνεται ὅτι ἦσαν λευκοῦ μαρμάρου τῶν Δολιανῶν, ὑπερφυσικοῦ μεγέθους, καὶ δὴ τὰ τῆς Δήμητρος καὶ Δεσποίνης μείζονα τῶν τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Ἀνύτου (πρβ. Παυσ. VIII, 37, 3). Εὑρέθησαν δὲ πρὸς πλείστοις τεμαχίοις κλπ. τάδε: 1) κεφαλὴ ὑπερμεγέθης γυναικὸς μετὰ πέπλου. 2) κεφαλὴ γυναικὸς ἐλάσσων τῆς πρώτης, ἀλλὰ καὶ αὕτη ὑπερφυσικοῦ μεγέθους. 3) κεφαλὴ ἀνδρικὴ γενειάτου ἀνάλογος τῇ ὑπ' ἀριθ. 2 μνημονευθείσῃ. 4) τεμάχιον ἐσθῆτος ποικίλοις κεκοσμημένον ἀναγλύφοις, ἐν οἷς δύο Νῖκαι (μείζονες τῶν λοιπῶν τοῦ τεμαχίου μορφῶν) κρατοῦσαι λυχνεῖα, Νηρηὶς ἐπὶ θαλασσίου τέρατος, ἄλλη ἐπὶ Τρίτωνος, τετράποδα ζῷα ἐν ἀνθρώπου στάσει καὶ ἱματισμῷ αὐλοῦντα, κιθαρίζοντα κλπ. ἔτι δὲ ἀετοί, πτερωτοὶ κεραυνοί, κλάδοι, σπειροειδὴς μαίανδρος κλπ. (πρβ. ἀνωτ. σελ. 96, σημ. 4ᵅ). 5) τὸ ἄνω κορμοῦ ἀγάλματος ὑπερμεγέθους γυναικείου, ὕψ. σῳζ. 0.87, πλάτ. 1.20, κοῖλος τὰ ὄπισθεν. 6) ἕτερος ἐλλιπὴς κορμὸς ἰσομεγέθης, εἰς τεμάχια. 7) τρία μεγάλα τεμάχια πέπλων ἢ ἱματίων (1.50-2.00×0.55-0.90). 8) τεμάχιον μετ' ἐσθῆτος φερούσης ἀνάγλυπτα πτηνά, πτερωτοὺς κεραυνούς, κλάδους κλπ. (1.05×0.32×0.30) ὡς τὸ ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθ. 4, ἀλλ' ἐλλιπέστερον καὶ μὴ σῷζον, ὡς ἐκεῖνο, πτερωτὰς Νίκας ἢ ἄλλας μορφάς. 9) τεμάχιον ἀγάλματος μετ' ἀμπεχόνης, ἧς ἡ τέχνη φαίνεται ὡς μιμουμένη ἐριῶδές τι περίβλημα (0.80×0.40×0.30) ἴσως τῆς Ἀρτέμιδος. Πρὸς τούτοις εὑρέθησαν 4 μαρμάρινα ἀγαλμάτια ἐλλιπῆ, ὧν τὰ δύο, ἧττον βεβλαμμένα (ὕψ. περ. 0.50), ὡς Τριτωνίδων φαινόμενα, τὸ μὲν ἄνω μέχρι καὶ τῆς κοιλίας ἔχουσι σῶμα γυναικὸς γυμνῆς κρατούσης τῇ ἑτέρᾳ χειρὶ περιφερὲς κανοῦν ἐπὶ κεφαλῆς, διὰ δὲ τῶν εὐθὺς πρὸς τὰ ἔξω καὶ ὀπίσω καμπτομένων καὶ ἑλικοειδῶς ἀνιόντων σκελῶν ἐστήριζον ὡσαύτως τὸ κανοῦν οὗ ἥπτοντο τὰ οὐραῖα· παρεμφερῆ πως ἦσαν καὶ τὰ ἕτερα δύο καὶ ἰδίᾳ τὸ ἕν.

Πάντα σχεδὸν τὰ εὑρημένα μετήνεγκα εἰς Ἀθήνας· καὶ αἱ μὲν κεφαλαὶ (ἀνωτ. ἀριθ. 1-3) καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 4 ἐσθῆτος τεμάχιον, ἐν τῷ Ἀθηναϊκῷ μουσείῳ (αἴθουσα Γ', ἀριθ. 225ᵅ) εἰς κοινὴν θέαν κείμενα, εἰσὶν ἤδη καὶ τοῖς πολλοῖς ἐγνωσμένα. Τὰ

δὲ λοιπὰ ἐκτεθήσονται ὡσαύτως ἐν καιρῷ, ὅταν συγκολληθῶσι, κομισθῶσι δὲ καὶ τὰ ἐν Λυκοσούρᾳ δι' ἔλλειψιν ἁμαξιτοῦ (ἐκεῖθεν εἰς Μεγαλόπολιν) ὁδοῦ ἐναπομείναντα μεγάλα λείψανα, ἅτινα νῦν ἀπόκεινται ἐν τῷ ἐκεῖ τῷ 1890 ἱδρυθέντι μικρῷ μουσείῳ.

Καὶ αἱ μὲν ὑπ' ἀριθ. 2 καὶ 3 δύο κεφαλαὶ ἀνήκουσι τοῖς ἀγάλμασι τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τοῦ Τιτᾶνος Ἀνύτου· οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἦσαν πρόσθετοι, εὕρηκα δὲ δύο βολβοὺς ὀφθαλμῶν λευκοῦ μαρμάρου καὶ δισκάριον λίθινον ὡσεὶ ἶριν ὀφθαλμοῦ ἰώδους πως χρώματος μετὰ κόρης ἐκ διαφανοῦς ὕλης κυανῆς (μεταξὺ ἴριδος καὶ κόρης ὑπῆρχε λεπτὸν ἔλασμα ὑποπράσινον χαλκοῦν;).

Τῶν δὲ δύο κορμῶν ὁ μὲν ὑπ' ἀριθ. 6, ἅτε σῴζων μέρος εὑρέος τινὸς πράγματος, (τῆς παρὰ Παυσανίᾳ μνημονευομένης κίστης), ἀνήκει τῇ Δεσποίνῃ, ὁ δὲ ὑπ' ἀριθ. 5 (τῆς Δήμητρος) (26) φέρει χιτῶνα ἐῶντα τὸ ἄνω τοῦ στέρνου γυμνὸν καὶ σῴζει ἔμπροσθεν ἐπὶ ἑκατέρου ὤμου ἀνὰ ἕνα βόστρυχον· τῶν βοστρύχων τούτων ὁ μὲν κατὰ τὸ δεξιὸν τοῦ στέρνου (ἀριστερὰ τῷ ὁρῶντι) καθήκει ταπεινότερον τοῦ ἀντιστοίχου, ἐκ τούτου δὲ ἰδίᾳ καὶ τῶν σῳζομένων τοῦ λαιμοῦ ἰχνῶν εἰκάζεται, ὅτι ἡ κεφαλὴ τοῦ κορμοῦ τούτου ἐστρέφετο πρὸς τὸν ἀριστερὸν ὦμον (ἐκ τοῦ Παυσανίου γινώσκομεν ὅτι ἡ Δημήτηρ πρὸς τὰ ἑαυτῆς ἀριστερὰ εἶχε τὴν Δέσποιναν καὶ ἔπειτα τὸν Ἄνυτον, πρὸς τὰ δεξιὰ δὲ μόνην τὴν Ἄρτεμιν)· ὁ λαιμὸς τοῦ κορμοῦ τούτου καὶ ἡ κεφαλὴ ἦσαν ἐξ ἄλλου τεμαχίου μαρμάρου, διότι ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ θώρακος ἐν μέσῳ ὑπάρχει μικρὰ κοιλότης χάριν γόμφου ἐκ τῶν πρόσω πρὸς τὰ ὀπίσω φερομένη (27), κοιλότης δὲ γόμφου ὑπάρχει καὶ ὑπὸ τὸν λαιμὸν τῆς ἐν τῷ Ἀθηναϊκῷ μουσείῳ μεγάλης πεπλοφόρου κεφαλῆς (ἀνωτ. ἀριθ. 1), ἥτις ὡσαύτως πρὸς τὰ ἑαυτῆς ἀριστερὰ φαίνεται στρεφομένη.

Τῆς δὲ τετάρτης, ἤτοι τῆς δευτέρας ὑπερμεγέθους, κεφαλῆς εὕρηκα (πρὸς Β. τοῦ Ναοῦ τῷ 1895) μόνην τὴν ῥῖνα (ὕψ. 0.08)·

(26) Μένει ἐν Λυκοσούρᾳ.

(27) Ἐκ τούτου ἰδίᾳ καὶ ἐξ ἑτέρων ἀλλαχοῦ τόρμων δηλοῦται ὅτι τὸ ἐπὶ Παυσανίου (VIII, 37, 3) διαδιδόμενον, ὅτι τὰ δύο ἀγάλματα καὶ ὁ θρόνος καὶ ὁ ὑπὸ τοὺς πόδας θρῆνυς δὲν συνεδέοντο διὰ σιδήρου ἀλλ' ἦσαν ἑνὸς ὁμοίως λίθου ὀρυχθέντος ἐντὸς τοῦ περιβόλου κατὰ ὄψιν ὀνείρατος, ἦν ἁπλοῦς οὐχ ἐν πάνυ προσφάτῳ πιθανῶς χρόνῳ πλασθεὶς θρῦλος.

ἀμφίβολον, ἂν ἐν τοῖς Ἀθήνησιν εὑρισκομένοις τεμαχίοις σῴζονται καὶ ἕτερα μέρη τῆς κεφαλῆς ταύτης.

Εὑρέθησαν δὲ τὰ πλεῖστα τῶν λειψάνων τούτων ἐν τῷ σηκῷ ἔμπροσθεν τοῦ μεγάλου βάθρου μέχρι τοῦ οὐδοῦ τῆς ἐκ τοῦ προδόμου εἰσόδου, καὶ δὴ πρῶτον τὸ καλὸν τῆς ἐσθῆτος τεμάχιον (ἀνωτ. ἀριθ. 4), ἔπειτα δὲ (περ. 3.00-3.50 ἀπὸ τοῦ βορείου τοίχου) ἡ πεπλοφόρος κεφαλὴ (ὑπτία, περ. 3.00 ἀπὸ τῆς ἔμπροσθεν προεξοχῆς τοῦ βάθρου), πρὸς ἀνατολὰς δὲ αὐτῆς ἡ τοῦ Ἀνύτου (πρὸς Β. βλέπουσα)· ἡ κεφαλὴ τῆς Ἀρτέμιδος εὑρέθη (ὑπτία) πρὸς Α. τοῦ τόπου, ἐφ' οὗ πάλαι ἵστατο, ἤτοι πρὸς Α. (πλησίον) τῆς νοτίας μοίρας τοῦ βάθρου, ὁ δὲ ἐν Λυκοσούρᾳ μένων κορμὸς (ἀνωτ. ἀριθ. 5) κατὰ τὸ Β. τοῦ βάθρου κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦ ναοῦ.

Τῶν λοιπῶν τοῦ σηκοῦ εὑρημάτων ἀναγραφήτωσαν α΄) αἱ δύο ἢ τρεῖς τράπεζαι ἃς ἐδημοσίευσα ἐν Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1896 σελ. 107-111, ἀριθ. 6 (28) καὶ 7. ϐ΄) τὰ δύο βαθρίδια Ἰουλίου καὶ Ἰουλίας Λάκωνος (Ἐφ. Ἀρχ. 1896 σελ. 111-113, ἀριθ. 8 καὶ 9). γ΄) τὸ δενδροειδὲς βάθρον Φιλοπάππου (Ἐφ. Ἀρχ. 1896, σελ. 127-30, ἀριθ. 16). δ΄) ὄψις βάθρου Ξενάρχου Ὀνασικράτους (Ἐφ. Ἀρχ. 1896, σελ. 235, ἀριθ. 26). ε΄) βωμίσκος Ἐπαγάθου (αὐτ. σελ. 238, ἀριθ. 28). ς΄) κορμὸς ὡσεὶ Νίκης ἐν χιτῶνι μετὰ διπλοϊδίου ἐζωσμένου ἀχειριδώτῳ προϐαλλούσης τὸ δεξιὸν σκέλος (ὕψ. ἀπὸ λαιμοῦ ἕως γονάτων περ. 0.55· ἀπόκειται ἐν τῷ μουσείῳ Μεγαλοπόλεως).

Ἄλλων ἀναθημάτων λόγου ἄξιά εἰσιν εἰδώλια πήλινα κριῶν (μήκ. περ. 0.10) καὶ συνεσπειραμένων ὄφεων (διαμ. περ. 0.05).

Τὸ νότιον θύρωμα τοῦ σηκοῦ ἐκ τῶν διασωθέντων λειψάνων δύναται νὰ παρασταθῇ ἐν διαγράμματι πλῆρες. Ἐγένετο πιθανῶς ἀρχῆθεν σὺν τῷ νοτίῳ τοῦ ναοῦ τοίχῳ (οἱ ἑκατέρωθεν τοῦ θυρώματος τῶν ὀρθοστατῶν ὁριζόντιοι λίθοι δὲν φέρουσιν ἄνω τόρμους). Εἶχε δὲ δύο πρὸς τὸν σηκὸν ἀνοιγόμενα φύλλα, ὧν τὸ

(28) Ἐκεῖ ἐν σελ. 109 ἐκ παραδρομῆς, εὐνοήτου ἄλλως τυγχανούσης, ἐγράφη ἐν στίχ. 6 «κατωτ. ἀρ. 5, 8,» ἀντὶ «ἀνωτ. ἀρ. 5, κατωτ. ἀρ. 8,» ἐν δὲ τῇ προτελευταίᾳ παραγράφῳ στίχ. 4 «δεξιοῦ» ἀντὶ «ἀριστεροῦ» καὶ στίχ. 7 «ἀριστεροῦ» ἀντὶ «δεξιοῦ».

πρὸς δυσμὰς ἐχάραξε ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ ἴχνος τῆς στροφῆς. Τῶν στροφέων εὑρέθησαν τὰ δύο χαλκᾶ περιβλήματα (τὸ ἕτερον κατὰ χώραν ἐν τῇ ἀνατολικῇ κοιλότητι τοῦ λίθου), ὕψ. 0.07, διαμ. 0.07. Τοιαῦτα κέκτηται καὶ ἄλλα τὸ Ἀθήνησι Μουσεῖον (ἐν Χαλκοθήκῃ, ἀριθ. 8004-8006)(29).

Ἐκ τοῦ νοτίου θυρώματος διὰ 3 βαθμίδων κατερχόμεθα εἰς διάδρομον διήκοντα μεταξὺ τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ Ναοῦ καὶ τῆς ἀντηρίδος, πλάτους περ. 1.65. Ὁ διάδρομος στενοῦται ἐν δυσὶ τόποις ἕνεκα τῶν ἀναβαθμῶν τοῦ νοτίου θυρώματος καὶ τῶν τῆς προστάσεως τοῦ ναοῦ.

Ἡ ἀντηρίς, ἐξ ὀγκολίθων ἐγχωρίων κατεσκευασμένη ἐκτείνεται ἐπὶ τῆς βορείου κλιτύος τοῦ ὑψώματος Τερζῆ ἀντικρὺ τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ Ναοῦ εἰς μῆκος ἄνω μὲν (ἐπὶ τοῦ 10ου ἀναβαθμοῦ) ἴσον τῷ τοῦ Ναοῦ, πρὸς δὲ τὰ κάτω βαθμηδὸν μεῖζον. Οἱ ἀναβαθμοὶ (πλατ. 0.43-0.85) ἀρχόμενοι κάτω ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ διαδρόμου δὲν ἐξικνοῦνται μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ὑψώματος. Καὶ δὲν ἀπεκάλυψα μὲν αὐτοὺς ἐντελῶς (τὸ μὲν δι' ἔλλειψιν χρόνου, τὸ δὲ ὑπὸ φόβου μὴ λίθοι ἄνωθεν καταπίπτοντες ἐπενέγκωσι ζημίαν τινὰ τῷ ναῷ, πρὶν ἐγκαίρως ἀποσοβηθῇ πᾶς κίνδυνος), ἀνέσκαψα ὅμως ἐν μέσῳ καὶ καθ' ἑκατέραν τὴν ἄκραν ἱκανὸν μέρος, ὥστε νὰ βεβαιωθῇ τὸ τοῦ ὅλου σχῆμα, οὕτω δὲ καὶ ἀπεδόθη δεόντως ἐν τῷ διαγράμματι (πίν. 1)· μεταξὺ τῶν ὀγκολίθων εὕρηται πολλαχοῦ μικρὸν κενὸν ἴσως πρὸς ἐκροὴν τῶν κατασταζόντων ὀμβρίων ὑδάτων.

Ἐπὶ τῆς ἀντηρίδος κατακεχωσμένης ἤδη, ὡς ἐν ἀρχῇ εἴρηται, διωχετεύθη ὑδραγωγεῖον πηλίνων σωλήνων (διαμ. 0.05-0.09), ὅπερ προερχόμενον, καθ' ἃ φαίνεται, ἐκ τῶν δυσμικῶν τοῦ Τερζῆ κατέληγεν εἰς μολύβδινον σωλῆνα ἀντικρύ που τοῦ δυσμικοῦ τοίχου τοῦ προνάου, 0.90 ὕπερθεν τοῦ 4ου ἐκ τῶν κάτω

(29) *A. de Ridder* Catalogue des bronzes de la Société Archéolog. d'Athènes (1894) N° 589-591.

ἀναβαθμοῦ· ὁ μολύβδινος σωλὴν (30) ἔχων μῆκος 1.90 ἀποτελεῖται ἐξ ἐλάσματος (πάχ. 0.005), οὗ δύο μακραὶ πλευραί εἰσιν ἀλλήλαις συγκεκολλημέναι οὕτως ὥστε ἡ τομὴ τοῦ σωλῆνος δὲν εἶνε κυλινδρική, ἀλλ' ᾠοειδὴς (διαμ. 0.06×0.035). Τοὺς πηλίνους σωλῆνας ἀπεκάλυψα καὶ ἀπέναντι τοῦ νοτίου θυρώματος τοῦ Ναοῦ, 1.20 ἄνωθεν τῆς γωνίας τοῦ 7ου ἀναβαθμοῦ· τὸ λοιπὸν τοῦ ὑδραγωγείου μέρος, ὡς καὶ ἡ πηγὴ αὐτοῦ, ἔμεινεν ἀνεξερεύνητος.

Ἔμπροσθεν τῆς εἰσόδου τοῦ Ναοῦ πρὸς τῷ κάτω ἀναβαθμῷ κεῖνται δύο βάθρα ἀγαλμάτων περιφερῆ, λίθου ἐγχωρίου. Τούτων τὸ μὲν πρὸς Νότον (ἀντικρύ που τοῦ 3ου κίονος) σῴζεται πλῆρες συγκείμενον ἐξ ὑποβάθρου, σώματος κυλινδρικοῦ (ὕψ. 0.81, μετὰ κόσμου περί τε τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω χεῖλος) καὶ ἐπικράνου, ἐφ' οὗ τύποι τοῦ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς στηριζομένου χαλκοῦ ἀγάλματος· εὑρέθη πεπτωκὸς παρὰ τὴν οἰκείαν θέσιν. Τοῦ δὲ βορείου (κειμένου ἀντικρὺ τοῦ 2ου κίονος) πρὸς τῇ βάσει εὑρέθη χαμαὶ ὁ κύλινδρος (ὕψ. 79) φέρων ὅμοιον τῷ τοῦ νοτίου κόσμον· τούτῳ νομίζω ὅτι ἀνήκει ἐπίκρανόν τι ἀνάλογον εὑρεθὲν ἐν τῇ Στοᾷ.

Β΄ Στοά.

Περὶ τῆς ἐν τῷ ἱερῷ περιβόλῳ Στοᾶς ὁ Παυσανίας λέγει (VIII, 37, 1) σαφῶς τάδε: «ἰόντων δὲ ἐπὶ τὸν ναὸν στοά τέ ἐστιν ἐν δεξιᾷ καὶ ἐν τῷ τοίχῳ λίθου λευκοῦ τύποι κλπ.», παρακατιὼν δὲ ἀναγράφει πρὸ τοῦ ναοῦ τρεῖς βωμούς. Ἡ περιγραφὴ τοῦ ἀρχαίου περιηγητοῦ συμφωνεῖ, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴρηται, πρὸς τὰ εὑρημένα ἐρείπια. Ἡ μόνη ὁδός, δι' ἧς ὁ εἰσερχόμενος εἰς τὸ Ἱερὸν ἔβαινε πρὸς τὸν Ναόν, ἦγεν ἐξ ἀνατολῶν καὶ δὴ πρὸς Ν. τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου καὶ τῆς Στοᾶς· διότι πρὸς Ν. καὶ Δ. ἐκτείνεται ἢ καταβαίνει ὁ λοφίσκος Τερζῆ, πρὸς δὲ Β. τὸ ἐπίπεδον κλίνει ἀποτόμως παρὰ τὸν περίβολον· ἄλλως δέ, καὶ ἂν ὑπῆρχε δίοδος πρὸς Β. τῆς Στοᾶς, ὁ πρὸς τὸν Ναὸν βαίνων

(30) Ἀπόκειται τριχῇ τεθραυσμένος ἐν τῷ μουσείῳ Λυκοσούρας.

ἔμελλε νὰ φθάσῃ, ἕνεκα τῆς μακρᾶς ἐκτάσεως τῆς Στοᾶς καὶ τῆς πρὸς τῷ Ναῷ θέσεως τοῦ δυσμικοῦ μέρους αὐτῆς, εἰς τὸ βόρειον ἢ δυσμικὸν μέρος τοῦ Ναοῦ, οὐχὶ δὲ εἰς τὴν εἴσοδον αὐτοῦ. Κατὰ ταῦτα τὸ πρόσωπον τῆς Στοᾶς ἔβλεπε πρὸς νότον, ὅπου ἵδρυντο καὶ οἱ βωμοὶ πρὸ τοῦ ναοῦ.

Τῆς Στοᾶς σῴζονται ἐν μικρῷ τινι ὕψει τὰ ἐδάφη τῆς κατασκευῆς. Μῆκος ἐσωτερ. 64 μέτρ., πλάτος τοῦ πρὸς νότον χώρου 5.82 (τοσοῦτόν που καὶ τὸ τοῦ Β. χώρου), πάχος τοίχων 0.70.

Ὁ τοῖχος β τῆς στοᾶς συνδεῖται μετὰ τοῦ τοίχου τοῦ περιβόλου γ διὰ πλαγίων τοίχων, σῴζει δὲ 6 ἐπιμήκεις λίθους (4 κατὰ τὸ μέσον καὶ 2 κατὰ τὸ δυσμικὸν ἄκρον) ὁριζοντίως κειμένους μετὰ τόρμων ἐνιαχοῦ κιόνων καὶ παραστάδος. Οὕτω φαίνεται ἡ στοὰ ὡς διπλῆ οὖσα μετὰ στυλοβάτου ἐν μέσῳ, εἰς δύο κλίτη ἢ μοίρας αὐτὴν διαιροῦντος. Τῇ ὑποθέσει ταύτῃ ἀντίκεινται πλείονες λόγοι. Ὁ νότιος τῆς στοᾶς τοῖχος α, κατὰ μέγα μέρος κανονικῶς κατεστραμμένος, φέρει ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας πολλαχοῦ τόρμους καὶ τὰς γνωστὰς ἀβαθεῖς κοιλότητας, αἵτινες ἐγλύφοντο ἵνα διὰ τοῦ μοχλοῦ προσωθῶνται οἱ ἄνωθεν λίθοι χάριν τῆς ἀκριβοῦς πρὸς ἀλλήλους ἁρμογῆς. Τοῦ δὲ τοίχου β σῴζονται δύο συνήθως δόμοι λίθων ποικίλου μεγέθους καὶ σχήματος, ὧν ἡ ἄνω ἐπιφάνεια δὲν εἶνε παντάπασι λεία καὶ ἰσόπεδος. Ἐπὶ τούτων κεῖνται οἱ 6 εἰρημένοι λίθοι καὶ δὴ ὀλίγῳ βορειότερον τοῦ θεμελίου (καίτοι τοῦτο ἐνεδέχετο νὰ προέρχηται καὶ ἐκ προσωθήσεως ἐκ νότου) καὶ οὐχὶ ἀμέσως ἄνωθεν ἀλλὰ παρεμπίπτοντος στρώματος χώματος ἢ πηλοῦ (ὕψ. 0.05-0.06) μετὰ τεμαχίων ἐνιαχοῦ κεραμίδων πηλίνων· τὰ δὲ περὶ τοῦ νοτίου τοίχου εἰρημένα λογιζόμενος ἀνήγειρα τοὺς ἐπιμήκεις ἐκείνους τοῦ τοίχου β λίθους, ἵνα παρατηρήσω ἂν κάτωθεν φέρουσι τόρμους· καὶ πράγματι κατὰ τὸ ἕτερον αὐτῶν στενὸν ἄκρον ὑπάρχει κάτω τὸ $^1/_2$ τόρμου μικροῦ, ὅστις προδήλως ἦν ἄχρηστος ἂν ἀρχῆθεν οἱ λίθοι οὗτοι προωρίζοντο νὰ τεθῶσιν ὅπως νῦν κεῖνται. Πρὸς δὲ τούτοις, ἂν πρὸς τῇ τοῦ νοτίου θεμελίου α ὑποτεθῇ καὶ μέση ἀνέκαθεν κιονοστοιχία (ἐπὶ τοῦ τοίχου β), παραστάδες κατὰ τὰ ἄκρα ἦσαν, ὡς ἐκ τοῦ συνήθους εἰκάσαι, περιτταί, τοιαύτην δ' ἐν τούτοις κατὰ τὸ δυσμικὸν τοῦ τοίχου β μαρτυροῦσιν ὑπάρχουσαν

οἱ ἐπὶ τοῦ αὐτόθι λίθου τόρμοι. Τέλος δὲ ὁ ἀπὸ τοίχου γ πρὸς τὸν β φερόμενος δυσμικὸς τοῖχος οὔτε κατὰ τὴν προσήκουσαν οἰκοδομικὴν δέσιν συνάπτεται μετὰ τοῦ β, οὔτε ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀκριβῶς γραμμῆς κεῖται· τοὐναντίον δὲ ὁ τοῖχος β συνδεῖται κατὰ τὸν κανόνα μετὰ τοῦ μεταξὺ α καὶ β δυσμικοῦ τοίχου, ὅστις ἅμα ἀποτελεῖ ἐν τῷ νοτίῳ μέρει τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον τοῦ δωματίου ω.

Ἐκ τῶν εἰρημένων εἰκάζεται ὅτι οἱ ἀνωτέρω 6 λίθοι, ἐν ἀρχῇ ἐπὶ τοῦ νοτίου τῆς στοᾶς θεμελίου α (ἤγουν ἐπὶ τοῦ προσώπου) ὡς στυλοβάται κείμενοι, μετετέθησαν ὕστερον ὅπου σήμερον εὕρηνται, ἴσως ἵνα εὐρυνθῇ καὶ ὁ μεταξὺ στοᾶς καὶ βωμῶν χῶρος, ὕστερον δ' ἐπῆλθε καὶ ἡ μετὰ τοῦ γ σύνδεσις τοῦ β καὶ ἡ προσθήκη τοῦ πρὸς Δ. λοξοῦ τοίχου τοῦ περιβόλου.

Περὶ τῶν ἀντηρίδων τῆς στοᾶς ἐγένετο λόγος ἐν ἀρχῇ (σελ. 100).

Τὸ πρόσωπον τῆς Στοᾶς, ὡς ἐκ τῶν εὑρεθέντων λειψάνων ἀποδείκνυται, ἦν δωρικοῦ ρυθμοῦ, λίθου ἐγχωρίου, εὑρέθησαν δὲ κίονες ἀρράβδωτοι (ὧν οἱ δύο κάτω τόρμοι ἔχουσι μετάκεντρον διάστημα ἀνάλογον τῷ τῶν εἰρημένων στυλοβατικῶν λίθων) καὶ μέρη θριγκοῦ ἱκανὰ νά ἀποδώσωσιν ἐν διαγράμματι ἀναπαράστασιν τοῦ οἰκοδομήματος. Εὑρέθησαν δὲ καὶ τεμάχια ἡμικιόνων μετὰ δωρικῶν ραβδώσεων καὶ τετραγώνου ἐγγλυφῆς (χάριν τοιχίων) ἐπὶ τῶν δύο πλαγίων ἐπιφανειῶν κατὰ μῆκος μέχρι τινὸς ὕψους· ἓν σῴζει καὶ τεκτονικὸν ἀγκῶνα.

Κατὰ τὸ δυσμικὸν τῆς στοᾶς εὑρέθη τὸ μετ' ὀνομάτων τῆς οἰκίας τοῦ ἱστορικοῦ Πολυβίου βάθρον (Θεαρίδαν), ὃ ἐξέδωκα ἐν Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1895 σελ. 270 ἑξ. (πρβ. Ἐφ. Ἀρχ. 1896 σελ. 123, σημ. 33). Ἄλλων εὑρημάτων ἦν ἡ στοὰ σχεδὸν παντάπασιν ἔρημος. Ἂν τὰ παρὰ Παυσανίᾳ (VIII, 37, 1-2) ἀνάγλυφα Πολυβίου κλπ. κατέπεσον εἰς τοὺς πρὸς Β. ὑποκειμένους ἀγροὺς ἢ κατεστράφησαν, διατελεῖ ἄδηλον.

Ἡ στοά, ὅσον ἐκ τοῦ νοτίου θεμελίου α εἰκάζεται, δὲν ἀνάγεται εἰς νεωτέρους τοῦ Ναοῦ χρόνους· τὸ γὰρ δυσμικὸν τοῦ α μέρος ἔστιν ὅπου φαίνεται ὡς εἰσχωροῦν ὑπὸ τὴν εὐθυντηρίαν τοῦ ναοῦ.

Σύγχρονον τῇ στοᾷ εἶνε τὸ δωμάτιον ω, καθ' ἃ κυρίως ἐμ-

φαίνεται ἐκ τῆς μετὰ τούτου οἰκοδομικῆς θέσεως τοῦ τοίχου β· τὸ δωμάτιον τοῦτο εἶνε τετράγωνον, βαθύτατα κατὰ τὴν ΒΔ. μάλιστα γωνίαν τεθεμελιωμένον (μέχρι βάθους ἢ ὕψους ὡς 2 1/2 μέτρων). Οἱ τοῖχοι ἐκ δύο συνήθως σειρῶν λίθων (ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς παρειᾶς) συγκείμενοι καὶ κατὰ τὸ ἐκεῖ σύνηθες ἰσοδομικὸν μετ' ἀνωμαλιῶν σύστημα ἐκτισμένοι, ἦσαν, ὡς φαίνεται, ἔσωθεν ἀσβεστόχριστοι (σῴζονται εἰς μικρὸν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὕψος), ἴχνη δὲ ἀσβέστου παρετηρήθησαν καὶ ἐν μικρῷ λίθῳ ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ δυσμικοῦ τοίχου. Ἐν τῷ βάθει παρὰ τὴν δυσμικὴν πλευρὰν εὑρέθη κόνις ἀνθράκων, ἀλλαχοῦ δὲ ἐν τῷ δωματίῳ οὐδὲν σχεδὸν ἄλλο πλὴν ἀστραγάλου χαλκοῦ (μήκ. 0.02), συντριμμάτων μελαμβαφῶν ἀγγείων καὶ ἀγαλματίου χαλκοῦ. Τὸ ἀγαλμάτιον (ὕψ. 0.078), τέχνης ἀρχαϊκῆς, παρίστησι γυναῖκα (Ἀθηνᾶν πιθανῶς· πρβ. καὶ τὴν ἄνωθεν τοῦ Ναοῦ λατρείαν τῆς Ἀθηνᾶς, Παυσαν. VIII 37, 12) φέρουσαν ποδήρη ἄπτυχον χιτῶνα ἀχειρίδωτον· διὰ τῆς ἐκτεταμένης καὶ μικρὸν ἀνακεκαμμένης δεξιᾶς ἐκράτει, ὡς ἐκ τῆς ἐν τῇ παλάμῃ αὔλακος δηλοῦται, ῥαβδίον τι (δόρυ) ἐν στάσει ἐπιτιθεμένης, διὰ δὲ τῆς προκεκαμμένης ἀριστερᾶς ἐκράτει πιθανῶς ἀσπίδα πρόσθετον. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρει κάλυμμα ὡς κράνος καθῆκον ὀπίσω ἐν τοξοειδεῖ ἄκρᾳ ἐπὶ τοῦ αὐχένος ὥς που ἡ κόμη ἀρχαϊκῶν ἀγαλμάτων. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς φέρει αὔλακα ἐκ τῶν πρόσω πρὸς τὰ ὀπίσω διήκουσαν (ἴσως πρὸς ἐφαρμογὴν κυμβάχου λόφου), ἑκατέρωθεν δὲ κατὰ τὸ βρεγματικὸν ὀστοῦν ὠτοειδῆ ἀπόφυσιν ὡς φαλάρων. Ὑπὸ τοὺς μεγάλους καὶ ἀτέχνους πόδας ὑπάρχει ἐξοχὴ γόμφου πρὸς ἔνθεσιν ἐπὶ τοῦ (μὴ εὑρεθέντος) βαθριδίου.

Ἅγ. Ἀθανάσιος. Τάφοι. Τὸ πρὸς Α. τῆς Στοᾶς κατερηριμμένον ἐκκλησίδιον ᾠκοδόμητο κυρίως ἐκ παντοίων ἐξειργασμένων λίθων τοῦ Ναοῦ καὶ τῆς Στοᾶς καὶ τῶν βάθρων (31),

(31) Κατὰ τὸ ἀριστερὸν τῆς εἰσόδου εὑρέθη ἐν τῷ τοίχῳ ἐνεκτισμένον τὸ ἐν Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1896 σελ. 125 ἑξ., ἀριθ. 14-15 ἐκδεδομένον βάθρον (ἀνατετραμμένον, ἔχον τὴν ὑπ' ἀριθ. 14 ἐνεπίγραφον ἐπιφάνειαν πρὸς δυσμὰς βλέπουσαν).

σύγκεινται δὲ οἱ τοῖχοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ δύο στοίχων ὀρθοστατῶν, ὑφ' οὓς πολλαχοῦ κίονες τῆς στοᾶς κατὰ μῆκος ἐκτάδην κείμενοι. Ἄδηλον ἂν ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἀρχαῖον οἰκοδόμημα.

Ἡ κυρία εἴσοδος τῆς Ἐκκλησίας ἦν ἐπὶ τῆς δυσμικῆς πλευρᾶς· ἐν τῇ ἀντικρὺ αὐτῆς ἀνατολ. κόγχῃ εὕρηται σπόνδυλος ἀρραβδώτου κίονος ὡς βάσις πιθανῶς τῆς Ἁγίας Τραπέζης. Τὸ ἔδαφος τῆς ἐκκλησίας κατὰ τὴν δυσμικὴν μοῖραν ἦν ἐστρωμένον διὰ μεγάλων πλακῶν καλυπτουσῶν ἐν μέρει καὶ τοὺς ἐνταῦθα τάφους. Τῶν δύο μεγάλων αὐτόθι τάφων (πίν. 1) ὁ μὲν παρὰ τὴν βόρειον πλευρὰν περιεῖχε δύο νεκρούς, πρὸς ἀνατολὰς ἤτοι χριστιανικῶς βλέποντας, ἦν δὲ ἐστρωμένος διὰ τετραγώνων (□ 0.29) πηλίνων πλίνθων· αἱ δύο μικραὶ πλευραὶ αὐτοῦ ἀπετελοῦντο ἐκ πλίνθων ὀρθίων, τὰ δ' ἄλλα ὁ τάφος ἦν λιθόκτιστος, ὡς καὶ οἱ πλεῖστοι ἄλλοι τάφοι, ἤγουν ἔφερεν ὡς τοιχώματα πλείονας καθέτους μετρίας τὸ μέγεθος πλάκας. Ὁ δὲ παρὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν περιεῖχεν ὡσαύτως δύο νεκροὺς καὶ ἦν ἐκ πλακῶν λιθίνων μετὰ πηλίνων πλίνθων ἐν τοῖς κενοῖς κατεσκευασμένος. Ἕτερος τάφος πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς ἐκκλησίας περιεῖχε τρία κρανία. Εὕρημα ἐντὸς τῶν τάφων τούτων, ὡς καὶ ἐν πᾶσι τοῖς λοιποῖς, οὐδὲν ὑπῆρχεν.

Κατὰ τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου ὑπῆρχεν ἐλάσσων εἴσοδος μετὰ προθύρου, ἑτέρας δὲ κόγχης σῴζεται μέρος πρὸς Β. τῆς προειρημένης· ἐνταῦθα κεῖται τάφος (περιεῖχε δύο νεκρούς) ἔσωθεν ἐπαληλιμμένος, διὰ τετραγώνων μεγάλων πλακῶν καὶ μαρμάρου μεταγενεστέρου κεκαλυμμένος.

Οἱ τάφοι καθόλου ἐκτείνονται καὶ πρὸς δυσμὰς πρὸς τὸ ἀνατολ. ἥμισύ που τῆς στοᾶς, ἀνάγονται δὲ εἰς τοὺς μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς στοᾶς χρόνους (πρβ. καὶ τοὺς ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ πλαγίου τοίχου, ὅστις συνδέει τὸν τοῖχον γ μετὰ τοῦ τοίχου β τῆς Στοᾶς)· ἔφερον δὲ τοὺς νεκροὺς χριστιανικῶς βλέποντας.

Γ' Βωμοί.

Κατὰ Παυσανίαν (VIII, 37, 2) ὁ εἰσελθὼν εἰς τὸ Ἱερὸν εὑρίσκει δεξιὰ τὴν Στοάν, «πρὸ δὲ τοῦ Ναοῦ Δήμητρί τέ ἐστι

βωμὸς καὶ ἕτερος Δεσποίνῃ, μετ' αὐτὸν δὲ μεγάλης Μητρός».

Ἐν τοῖς ἐρειπίοις συμφώνως τῇ τοῦ Παυσανίᾳ μαρτυρίᾳ παρατηροῦνται πρὸς Ν. τῆς Στοᾶς τὰ κάτω μέρη τριῶν βωμοειδῶν κτισμάτων. Τούτων τὸ μὲν πρὸς ἀνατολὰς σύγκειται πέριξ ἐκ τεμαχίων μαρμάρων ὑδρορρόης κλπ. (ὕψ. περ. 0.20 πάχ. 0.25), ἐντὸς δὲ ἔχει λείψανα δύο σκελῶν θεμελίων εἰς ὀρθὴν γωνίαν συναπτομένων καὶ συνισταμένων ἐκ φαιῶν λίθων, οἳ νῦν ἐνιαχοῦ «ἄγρια ἀκόνια» καλοῦνται· φαίνεται πιθανὴ μετασκευή τις τοῦ βωμοῦ τούτου. Τὸ δὲ δεύτερον (πρὸς δυσμὰς τοῦ εἰρημένου, 24.30 ἀπὸ τοῦ στυλοβάτου τοῦ Ναοῦ) εἶνε κανονικώτερον ἐκτισμένον ἐκ μεγάλων ἐγχωρίων τιτανολίθων, ὧν διασῴζονται μέρη δύο δόμων, Τοῦ δὲ τρίτου (πρὸς Δ. τοῦ δευτέρου) διεσώθησαν μόνον τρεῖς λίθοι πλάτ. ὡς 0.45-0.65· μνημονευθήτωσαν δὲ καὶ δύο πρὸς Ν. αὐτῶν κείμενοι λίθοι μήκ. 0.30-0.50 καίπερ πιθανῶς οὐχὶ τῷ κτίσματι ἀνήκοντες.

Τὰ τρία ταῦτα κτίσματα δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι, κατὰ Παυσανίαν, τὸ μὲν πρὸς Α. τῆς Δήμητρος, τὸ δὲ ἐν μέσῳ τῆς Δεσποίνης, τὸ δὲ πρὸς Δ. τῆς Μεγάλης Μητρός.

Δ' Ἄλλαι ἔρευναι.

Ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Ἁγ. Ἡλίου μικρὰ γενομένη σκαφικὴ ἀπόπειρα οὐδὲν προήνεγκεν εἰς φῶς.

Ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως κατὰ τὴν πρὸς ἀνατολὰς πλευρὰν ἐν μικρᾷ σκαφικῇ ἐρεύνῃ, ἥτις δεῖται ἐπαναλήψεως, εὑρέθησαν, πλησίον θεμελίων τινῶν ἐγχωρίου λίθου μήκ. 5.50, δύο ἀρχιτεκτονικὰ μάρμαρα.

Ἐπὶ τοῦ ὑψώματος Τερζῆ κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος ἕνεκα τῆς τελείας αὐτόθι καταστροφῆς οὐδὲν πιθανῶς ἄξιον μνείας προσδοκᾶται· φαίνονται μόνον μέρη τοῦ πρὸς Β. θριγκώματος τοῦ λόφου. Κατὰ τὸ δυσμικὸν δὲ μέρος ἀντικρύ που (ἄνωθεν) τοῦ δυσμικοῦ ἄκρου τοῦ εἰρημένου πρὸς Β. τοῦ Ναοῦ περιβόλου

ἐφαίνετο πολυγωνικὸς τοῖχος καὶ παρ' αὐτὸν δεξαμενὴ εὐπαγής, ἧς κάτωθεν ἄλλα λείψανα τοίχων ἐκ μεγάλων ὀγκολίθων καλῶς ἐξειργασμένων. Τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα ἔμελλον νὰ γένωνται ὑποκείμενον ἐρεύνης ἐν προσεχεῖ ἀνασκαφικῇ περιόδῳ. Τότε δ' ἐγὼ περατώσας τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Ναοῦ καὶ τῆς Στοᾶς μετὰ τῶν βωμῶν, εἰς ὃ καὶ κυρίως ἀφεώρα ἡ ἐμὴ τοῦ 1895 ἐργασία, ἐπανῆλθον ἐκ Λυκοσούρας, ὅπου ἔμεινεν ὁ πρό τινος ἐντολῇ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐκεῖσε ἐλθὼν κ. Ἰωάννης Λύρης, εἰς Ἀθήνας, ὁπόθεν μετὰ δύο ἑβδομάδας μετέβην πάλιν εἰς Λυκόσουραν μετὰ τοῦ κ. Λυκάκη, μέλλοντος νὰ ἐκπονήσῃ τὸ διάγραμμα τοῦ ἀνεσκαμμένου χώρου. Ἐν τῷ μεταξὺ προχωρήσας ἐκεῖ ὁ κ. Λύρης μετὰ φιλοτίμου ζήλου καὶ ἐπιμελείας ἀπεκάλυψεν ἐν μέρει τὰ πρὸς τῇ δεξαμενῇ καὶ τῷ πολυγωνικῷ τοίχῳ ἐρείπια δωματίων καὶ ἄλλων τινῶν κτισμάτων.

Παρεμείναμεν τότε ἐν Λυκοσούρᾳ μετὰ τῶν κυρίων Λύρη καὶ Λυκάκη, ἐργαζομένου μεταξὺ περὶ τὴν σύνταξιν τῶν ἐνταῦθα δημοσιευομένων διαγραμμάτων (πίν. 1-4), ἐπὶ 20 ἡμέρας πρὸς περαιτέρω ἀποκάλυψιν τῶν εἰρημένων λειψάνων, μεθ' ὃ διεκόπη ἡ ἐργασία, ἀναβληθείσης καὶ τῆς χαράξεως τοῦ διαγράμματος αὐτῶν ἐς ἄλλοτε μετὰ τὴν περάτωσιν τῆς αὐτόθι ἀνασκαφῆς. Ἐπὶ τοῦ παρόντος μνημονευθήτω ὅτι τῷ πολυγωνικῷ τοίχῳ (πρὸς ΝΔ) προσερείδονται πρὸς τῇ δεξαμενῇ 6 δωμάτια καὶ πρὸ τούτων ἕτερα 6, μεταγενεστέρων τὰ πολλὰ χρόνων· ὑπὸ τοὺς τοίχους τινῶν δωματίων ὑποφαίνονται θεμέλια ἀρχαιοτέρων δωματίων. Πρὸς τὸ ὄπισθεν δὲ μέρος τοῦ πολυγωνικοῦ τοίχου σῴζονται ὡσαύτως λείψανά τινα οἰκοδομημάτων, ἐν οἷς μία πλευρὰ φέρει 2-3 ἀναβαθμοὺς μετὰ δύο τεκτονικῶν ἀγκώνων.

Τῶν ἐνταῦθα εὑρημάτων ἄξια λόγου εἰσὶ τρία ἀρχαϊκὰ χαλκᾶ εἰδώλια ἐξ ἐλάσματος λεπτοῦ, ὕψ. 0.04, ἀτέχνου ἐργασίας· τὸ ἔλασμα εἶνε ἐψαλισμένον ἐν σχήματι ἀνθρώπου ἀνατείνοντος ἐν ἱκεσίᾳ τὰς χεῖρας, ἄνευ διακρίσεως λαιμοῦ καὶ τῶν καθ' ἕκαστον πλὴν τριῶν σφαιρίων ἐκτύπων δηλούντων τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν ῥῖνα(32). Ὡσαύτως ἀρχαϊκῆς τέχνης ἀναγραφήτωσαν καὶ μικραί

(32) Ταῦτα ἐμνημόνευσε καὶ ἡ ἀθηναϊκὴ ἐφημερὶς «Ἄστυ» τῇ 20ῇ Σεπτεμβρίου 1895.

τινες λεπτοῦ χαλκοῦ ἐλάσματος ταινίαι καὶ δισκάρια, ἐφ' ὧν εἰσι διὰ τροχίσκου πιθανῶς κεχαραγμένα ἁπλᾶ ἐκ τεθλασμένων ἤτοι ζητοειδῶν γραμμῶν κοσμήματα· ταῦτα εὑρέθησαν πλησίον βωμοειδῶν τινων θεμελίων. Ἔτι δ' εὑρέθη τεμάχιον μικροῦ πηλίνου εἰδωλίου κορυθοφόρου καὶ ἕτερον κριοκεφάλου (ὕψ. 0.065) καὶ πολλὰ συντρίμματα ἀγγείων πηλίνων ἁπλῶν καί τινα χειροποιήτων. Εἰρήσθωσαν καὶ δύο μικρὰ τεμάχια ἀγγείων κοινῶν μετὰ λειψάνων μορφῆς, τὸ μὲν μελανομόρφου, τὸ δὲ ἐρυθρομόρφου. Τεμάχια πηλίνων κεραμίδων εὑρέθησαν καὶ ἐνταῦθα μετὰ μέρους τῆς λέξεως ΔΕΣΠΟΙΝΑΣ· ἄξιον δὲ μνείας τυγχάνει τεμάχιον κεραμίδος ἐφ' οὗ σώζονται τὰ τελευταῖα στοιχεῖα τῆς λέξεως Φιλιππείου· τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς ἐν Μεγαλοπόλει ὁμωνύμου στοᾶς (πρβ. Παυσαν. VIII, 30, 6), διότι, καθ' ἃ παραβαλὼν ἐν τῷ μουσείῳ Μεγαλοπόλεως παρετήρησα, τὰ γράμματα αὐτοῦ φαίνονται τετυπωμένα διὰ τῆς αὐτῆς καὶ τὰ ἐπί τινος ἐκεῖ εὑρεθέντος τεμαχίου (33) σφραγῖδος. Ἔν τινι τῶν εἰρημένων δωματίων εὑρέθη ἡ περὶ ἐπισκευῆς προναίου ἐν Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1896 σελ. 236 ἑξ. ἐκδεδομένη ἐπιγραφή.

Ἡ αὐτόθι δεξαμενὴ διαιρεῖται διὰ τοίχου παραλλήλως τῷ πολυγωνικῷ τοίχῳ διήκοντος (πλάτ. περ. 9 μέτρ.) εἰς δύο χώρους. Εἶνε δὲ ἐστρωμένη διὰ πηλίνων κεραμιδίων καθέτως ἐμπεπηγμένων καὶ ἔφερεν ἐσωτερικῶς χρῖσμα παχὺ (περ. 0.03) καλῶς νῦν ἐνιαχοῦ σωζόμενον. Ἔμπροσθεν ἐκλείετο δι' ὀρθοστατῶν μεγάλων τιτανολίθου, ἐπί τινος δὲ τούτων παρατηρεῖται διαμπερὴς ὀπὴ (διαμ. 0.05) πρὸς ἐκροὴν τοῦ ὕδατος. Ὑδρορρόαι δ' ὑπῆρχον καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τοίχων. Ἐν τῇ δεξαμενῇ εὑρέθη ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ ἱερέως Πομπηΐου (Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1896, σελ. 114, ἀριθ. 10).

Κάτωθεν τῆς δεξαμενῆς ἐν ἀγρῷ Ἀγγελῆ Λιμπεροπούλου εὕρηται εὐμέγεθες κτίριον (11.00×8.00. πάχ. τοίχων 0.80) στερεώτατα διὰ μεγάλων τετραγώνων τιτανολίθων ᾠκοδομημένον. Τὸ δάπεδον ἐπέστρωται τῷ αὐτῷ καὶ ἡ δεξαμενὴ τρόπῳ. Οἱ τοῖχοι σώζονται εἰς ὕψος περ. 1.50 ἀπὸ τοῦ δαπέδου· ἐπὶ

(33) Excavations at Megalopolis σελ. 140, ἐπιγρ. XXVIII (4) καὶ σελ. 141 (4) (*Richards*).

τινος αὐτῶν κεῖται βάσις μετὰ δύο τόρμων κίονος, δύο δὲ κίονες εὑρέθησαν ἐντὸς τοῦ οἰκοδομήματος πεπτωκότες. Ἡ ἀποκάλυψις αὐτοῦ δὲν ἐπερατώθη.

Ἑτέραν σκαφικὴν ἀπόπειραν ἐποιησάμην ἐν κτήματι Ἀθαν. καὶ Γεωργ. Πανταζῆ, 20′ ὥρ. πρὸς Ν. τοῦ Ναοῦ τῆς Δεσποίνης ἀπέχοντι, μεταξὺ Πλατυβουνίου καὶ Κοτρωνίου· ἡ θέσις καλεῖται νῦν Μαρμαρόπλακα ἢ Συκιά. Ἐν χειμάρρῳ ἐπὶ ἀποκρήμνου ἐδάφους ἀπεκαλύφθησαν δύο τοῖχοι ἰσοδομικοὶ εἰς ὀρθὴν γωνίαν συναπτόμενοι, ὧν ὁ μὲν φέρεται παρὰ τὸ δεξιὸν χεῖλος (μήκ. περ. 2.80), ὁ δὲ ἐγκαρσίως ἐπὶ τοῦ χειμάρρου (πάχ. 0.43-0.58). Οἱ λίθοι τῶν τοίχων εἰσὶ πάνυ καλῶς ἐξειργασμένοι καὶ εὐμεγέθεις (εἷς ἔχει ὕψ. 0.70, πλάτ. 2.30, πάχ. 0.22, ἕτερος δὲ ὕψ. 0.29, πλάτ. 1.90, πάχ. 0.58). Ἐπὶ τοῦ πρὸς τὴν ἐκβολὴν τοῦ χειμάρρου προσώπου τοῦ ἐγκαρσίου τοίχου ὑπάρχει ἀποτετριμμένον, πιθανῶς ὑπὸ τοῦ ὕδατος, ἀνάγλυπτον καλῆς τέχνης λεοντόκρανον, οὗ τὸ μὲν ἄνω μέχρι τοῦ μέσου στόματος μέρος ἔγλυπται ἐπὶ ἑνὸς (ὕψ. 0.29) λίθου, τὸ δὲ λοιπὸν ἐπὶ τοῦ ὑποκειμένου· ἡ τοῦ στόματος ὀπὴ δὲν εἶνε διαμπερής, ἀλλ' ἁπλῆ κοιλότης. Ἡ ἐνταῦθα σκαφικὴ ἔρευνα ἔμεινεν ἀτελής.

Περὶ τῆς 'ς τὰ Σελὰ θέσεως ἐγένετο μνεία ἀνωτέρω σελ. 98.

Μικρὰ σκαφικὴ ἐργασία ἐγένετο καὶ μεταξὺ τῆς Ἀκροπόλεως Λυκοσούρας καὶ τοῦ Πλατανιστῶνος, παρὰ τὴν οἰκίαν τοῦ πέρυσιν ἀποθανόντος Γρηγορίου Καρελλᾶ. Ἐνταῦθα εὑρέθησαν ἐρείπια μεταγενεστέρων, ὡς φαίνεται, δωματίων κλπ.

Κάτωθεν τῆς Β. πλευρᾶς τῆς Ἀκροπόλεως οὐ μακρὰν τῆς εἰρημένης οἰκίας Γρηγορίου Καρελλᾶ καὶ τῆς τοῦ Παναγιώτου Τρουπῆ σῴζεται δεξαμενὴ μήκ. περ. 5.50×5.00, βάθ. 4.00.

Πρὸς ἀνατολὰς τῆς αὐτῆς οἰκίας Καρελλᾶ ἐπὶ τῆς ἐκ Δεληχασάνη ὁδοῦ ἔκειτο ἐν μάνδρᾳ ἀγροῦ τοῦ Κωνστ. Λιμπεροπούλου κιονόκρανον μαρμάρινον βεβλαμμένον, δωρικοῦ ρυθμοῦ, ἄνευ τόρμων (διάμ. ὑποτραχηλίου 0.42, ὕψ. πλίνθου 0.11, ὕψ. ἐχίνου μεθ' ὑποτραχηλίου 0.21). Νῦν ἀπόκειται ἐν τῷ πλησίον ἀγρῷ τοῦ ἱερέως Ἰωάννου Μαγλάρα.

Ἀνατολικώτερον ἔτι ἐν θέσει, ἣ Μαρμαρόλιμνα καλεῖται, σῴζεται ἐπιμήκης ἐκ μεγάλων ὀγκολίθων δεξαμενή· ἄδηλον ἂν ὑπάρχει ἐνταῦθα ἀρχαιότερον οἰκοδόμημα, ναὸς ἢ ἄλλο (πρβ. καὶ ἀνωτ. σελ. 96).

Πρὸς Β. τοῦ Ἁγ. Νικολάου εὗρεν ἐν ἀγρῷ αὐτοῦ ὁ Βασίλειος Δημητρακόπουλος (Ἀσταλαῖος) ἀγαλμάτιον χαλκοῦν, ὅπερ ἀπεστάλη διὰ τοῦ Εἰρηνοδίκου Μεγαλοπόλεως πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας τῇ 20ῇ Φεβρουαρίου 1889. Τὸ ἀγαλμάτιον κεῖται νῦν ἐν τῷ Ἀθηναϊκῷ μουσείῳ (ἐν Χαλκοθήκῃ ἀριθ. 7409, πρβ. Δελτ. Ἀρχαιολ. 1889, σελ. 45, ἀριθ. 7), ἔχει δὲ ὕψος 0.11 καὶ εἰκονίζει μορφὴν μετὰ βραχείας κόμης καὶ πιλιδίου τινὸς ἢ περιβλήματος ταπεινοῦ, συμβεβηκυῖαν τὰ σκέλη καὶ φοροῦσαν χιτῶνα μετὰ ἐπιβλήματος(;) ποδήρους, ὑφ' οὗ κρύπτονται καὶ αἱ χεῖρες· αἱ πτυχαὶ ἀραιαὶ ἀβαθεῖς καί πως παράλληλοι, ἐπὶ τοῦ στέρνου δὲ ὡσεὶ ἀγκιστροειδές τι κόσμημα. Ἐπὶ τῆς τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἦν τι ἐμπεπηγμένον, ὡς φαίνεται ἐξ ὀπῆς (οὐχὶ διαμπεροῦς).

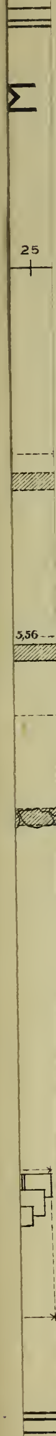
Ἐπὶ τοῦ μεταξὺ Δεληχασάνη καὶ Λυκοσούρας μαστοειδοῦς λόφου Κόκλα ἐν ἀγρῷ Π. Τίγκα, (οἰκοῦντος ἐν τῇ κάτωθεν τοῦ Κόκλα θέσει «Ταβέρνᾳ», ἀντικρὺ τοῦ παρὰ Bädeker 1893, σελ. 322 Ἁγ. Ἰωάννου), μίαν ὥραν ἀπὸ τοῦ χωρίου Ἀστάλα σῴζονται θεμέλια ἁπλᾶ ναοειδοῦς κτιρίου (μήκ. περ. 20.00 πλάτ. 8.50) πρὸς ΝΑ. βλέποντος καὶ διαιρουμένου εἰς πρόδομον καὶ σηκὸν (μ. περ. 15.00). Ἐνταῦθα, ὡς ἤκουσα, πρὸ τῶν ἐν Λυκοσούρᾳ ἀνασκαφῶν τοῦ 1889 εὗρεν ὁ Δῆμος Καραλῆς, κά-

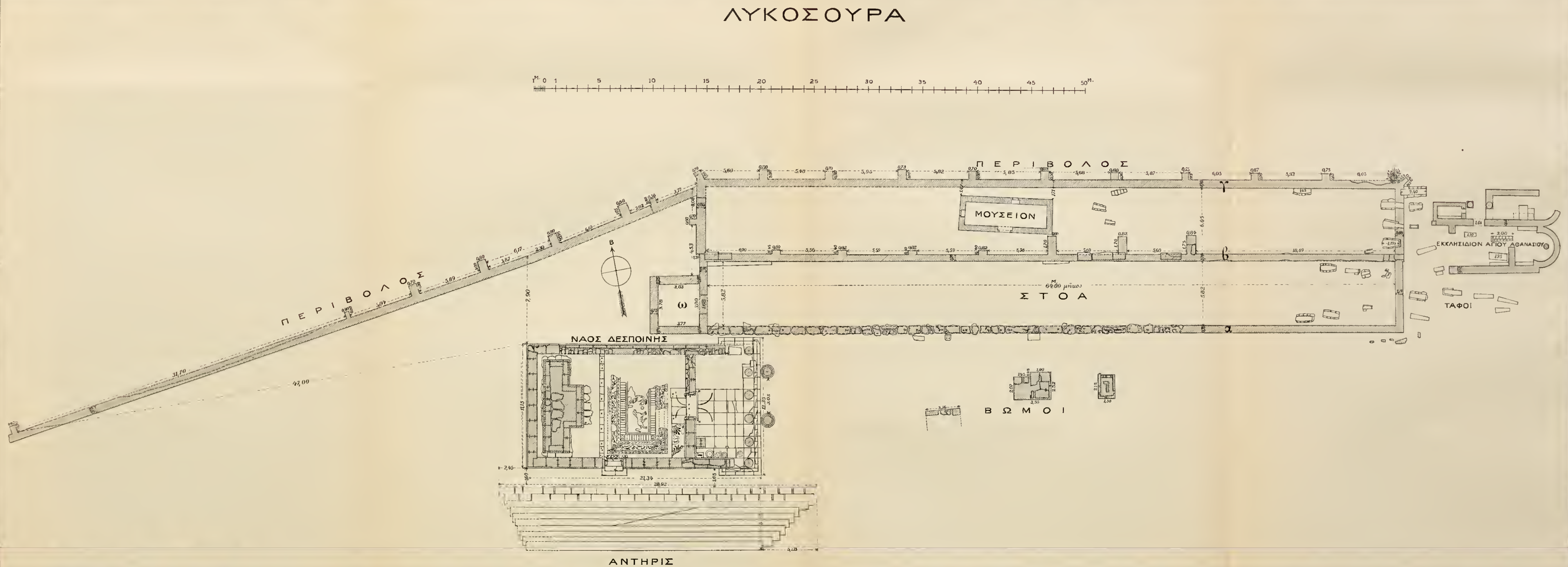
τοικος Ἴσαρι, δύο αἰχμὰς δοράτων σιδηρᾶς (μήκ. 0.15 καὶ 0.225) καὶ 5-6 ἄλλα σιδηρᾶ σκευάρια· ταῦτα ἐπέδωκέ μοι τῷ 1889 ὁ τότε Δήμαρχος Λυκοσούρας κ. Ἀνδρέας Κατριβάνος, μετηνέχθησαν δὲ εἰς τὸ Ἀθήνησι Μουσεῖον. Εἰρήσθω δ' ἔτι ὅτι, ὡς ᾔδετο τότε, εὑρέθη ὑπὸ τοῦ Καραλῆ αὐτόθι δυσὶν ἔτεσι πρότερον χαλκοῦν ἀγαλμάτιον καὶ ὅτι ἐπωλήθη ἐν Ἀθήναις.

Ἐν τοῖς ἀνωτέρω εἰρημένοις τόποις ἀξία συστάσεώς ἐστιν ἔνθα μὲν συμπλήρωσις, ἔνθα δ' ἐπιχείρησις ἀνασκαφικῶν ἐργασιῶν.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΕΟΝΑΡΔΟΣ

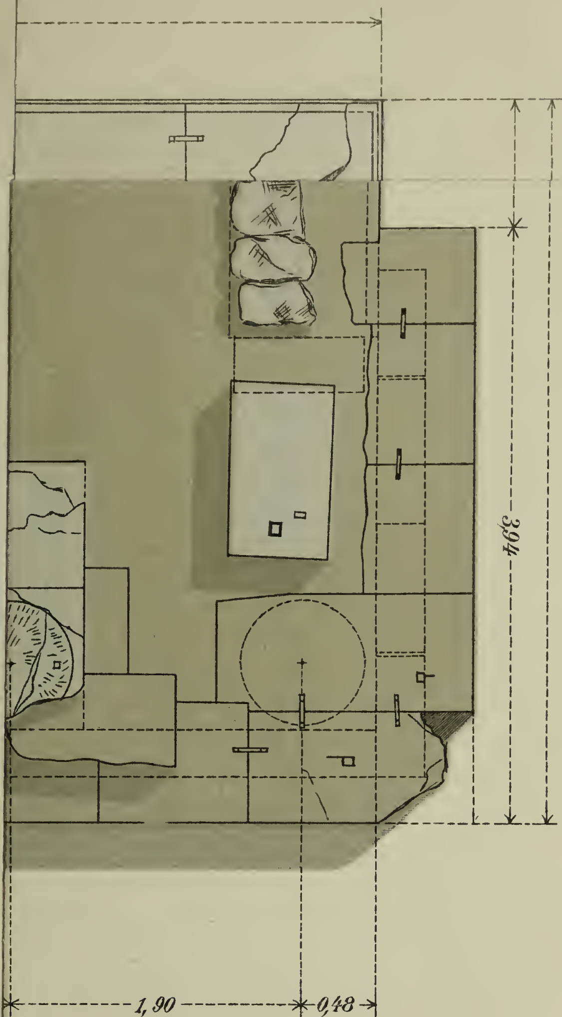

25
5,56

ΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Κ. ΓΡΟΥΝΔΜΑΝ. ΑΘΗΝΑΙ

Π

ΠΙΝΑΞ 2

ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ

8 9 10 M.

ΑΛΕΞΑΝΔ

ΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Κ. ΓΡΟΥΝΔΜΑΝ
ΑΘΗΝΑΙ

Ἄρτεμ.

Ἄνυτος

Δημ.

Δέσπ.

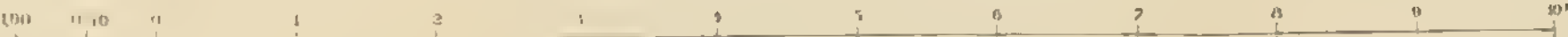
1,95

21,39

3,14

0,48 — 1,90 — 2,13 — 2,13 — 2,13 — 1,90 — 0,48

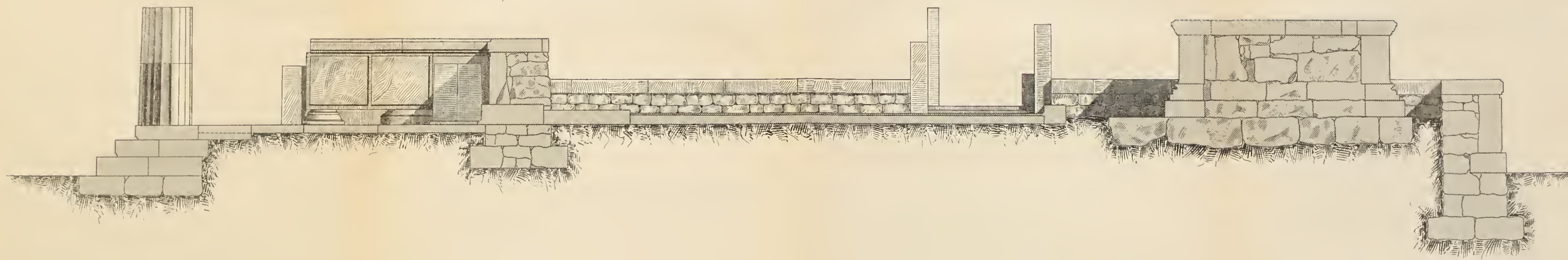
ΚΑΤΟΨΙΣ ΤΟΥ ΕΝ ΛΥΚΟΣΟΥΡΑι ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ

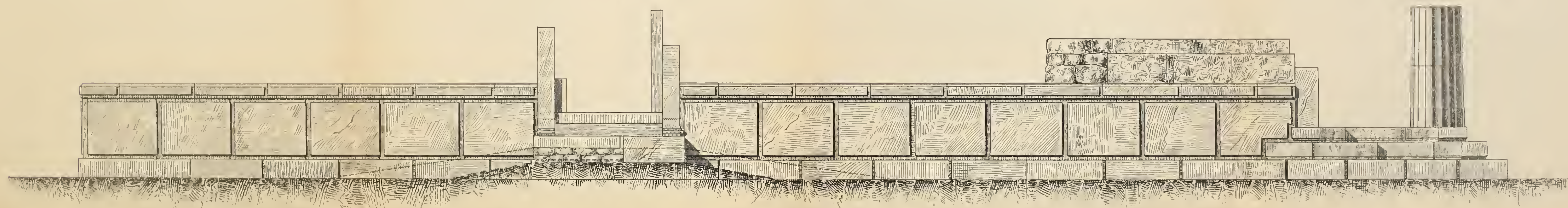
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ν. ΛΥΚΑΚΗΣ ΕΠΟΙΗΣΕ

ΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Κ. ΓΡΟΥΝΔΜΑΝ
ΑΘΗΝΑΙ

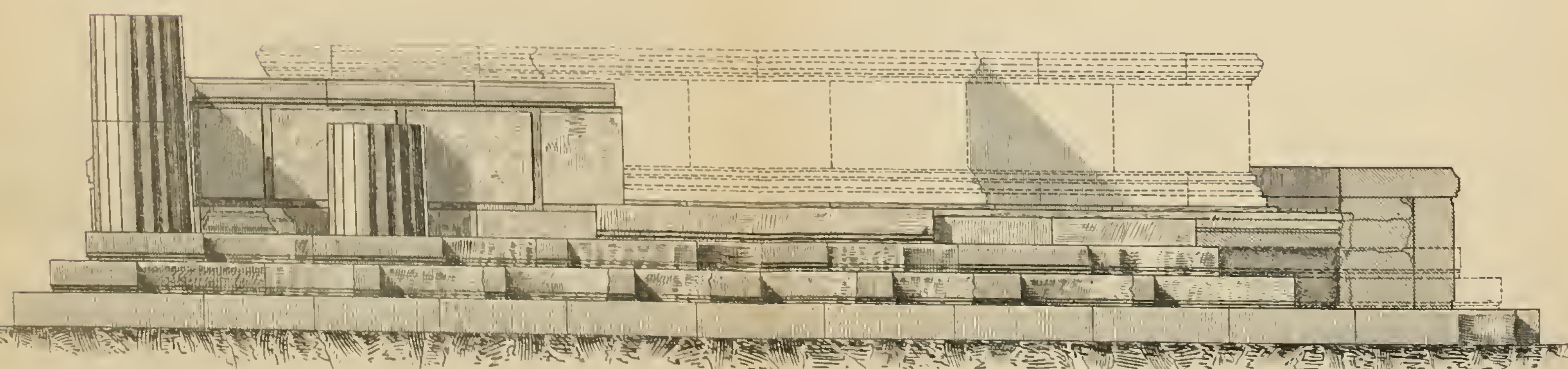
(Α) ΚΑΤΑ ΜΗΚΟΣ ΤΟΜΗ ΤΟΥ ΕΝ ΛΥΚΟΣΟΥΡΑι ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ

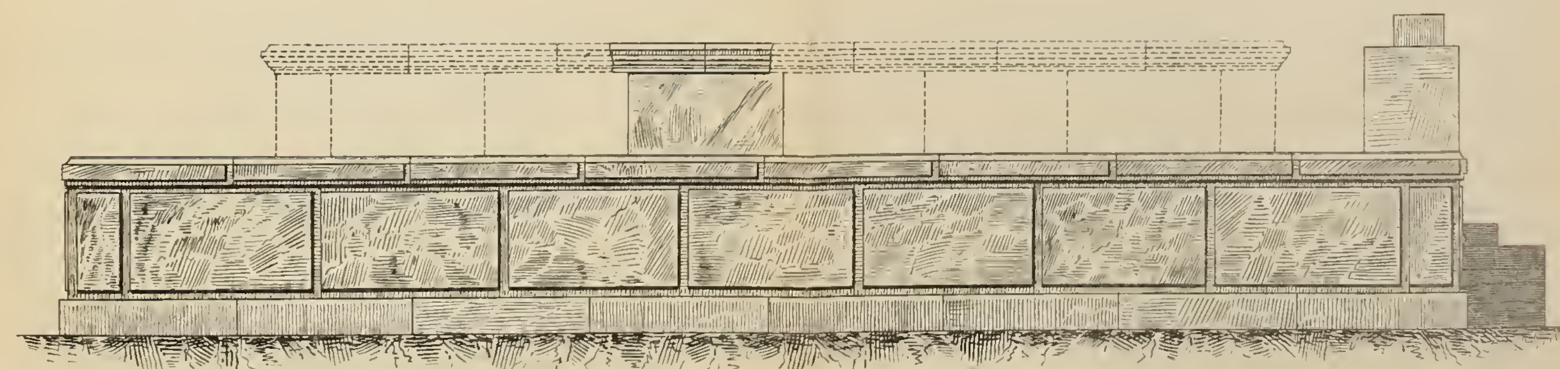
(Β) ΝΟΤΙΑ ΠΛΕΥΡΑ ΤΟΥ ΕΝ ΛΥΚΟΣΟΥΡΑι ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ

ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ ΕΝ ΛΥΚΟΣΟΥΡΑι

(Γ) ΠΡΟΣΟΨΙΣ

(Δ) ΟΠΙΣΘΙΑ ΟΨΙΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ν. ΛΥΚΑΚΗΣ ΕΠΟΙΗΣΕ
ΚΑΤΑ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΝ 1895.

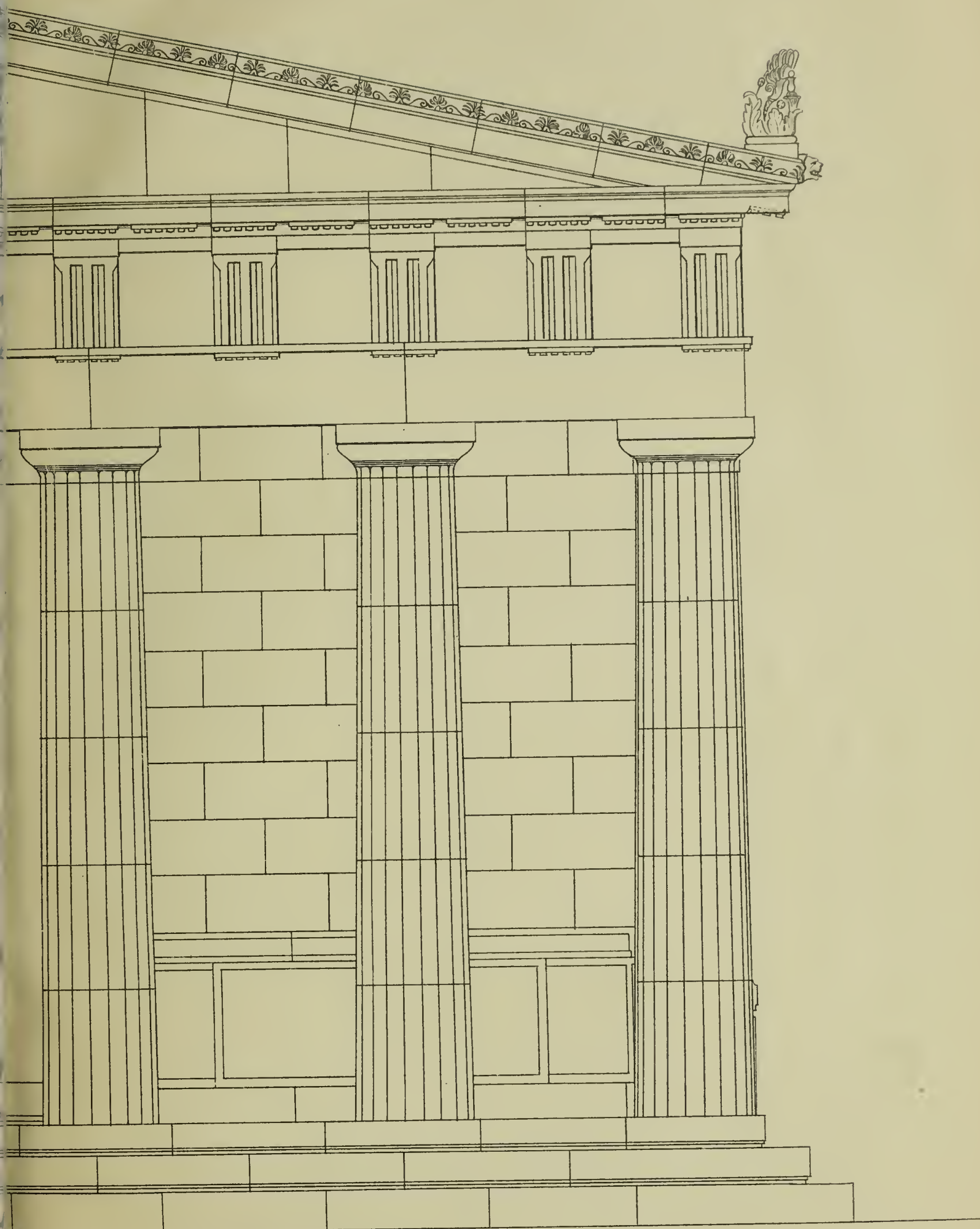
1.00 0.50 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10m

ΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Κ. ΓΡΟΥΝΔΜΑΝ
ΑΘΗΝΑΙ

ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΕΝ Λ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ν. ΛΥΚΑΚΗΣ ΕΠΟΙΗΣΕ
ΚΑΤΑ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΝ 1895.

ΥΡΑι ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ

ΛΙΘΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Κ. ΓΡΟΥΝΔΜΑΝ.
ΑΘΗΝΑΙ

